

Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Právo

Katedra občanského práva

PRÁVNÍ OCHRANA ZVÍŘAT A ZVĚŘE

The Legal Protection of Animals

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Alexander Šíma

Autor:
Monika Smetanová

Plzeň, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právní ochrana zvířat a zvěře zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, jsou řádně odcitovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Libčicích nad Vltavou

dne 2019

.....
Monika Smetanová

Mé poděkování patří především JUDr. Alexanderu Šimovi za cenné rady, trpělivost, věnovaný čas a maximální vstřícnost po celou dobu trvání procesu tvorby mé závěrečné práce.

Abstrakt

Tato diplomová práce nesoucí název *Právní ochrana zvířat a zvířecí se komplexně zabývá problematikou ochrany zvířat od historie až po současnost. Hlavními cíli této diplomové práce je poukázat na důležitost respektu ke zvířatům jako našim bližním a jako nepostradatelné součásti světových ekosystémů a především na základě zhodnocení cesty k ochraně zvířat, současného stavu právní ochrany zvířat a jeho problematik u nás v České republice a právního stavu ochrany v jiných státech doporučit postup k ještě účinnější ochraně zvířat do budoucna.*

Abstract

This diploma thesis entitled *The Legal Protection of Animals* deals with complex issues of protection of animals from history to present. The main goals of this diploma thesis are to highlight the importance of respect for animals as people's neighbours on Earth and as indispensable components of world ecosystems, and above all on the basis of the evaluation of the way to animal protection, the current state of legal protection and its problems in the Czech Republic and the legal state of protection in some other states to recommend a procedure for the ideal protection of animals in the future.

Klíčová slova

zvíře, právo, ochrana, týrání, welfare

Keywords

animal, law, protection, cruelty, welfare

Obsah

Úvod	1
1 Základní pojmy a prameny ochrany zvířat v ČR.....	3
2 Soukromoprávní a veřejnoprávní ochrana zvířat	6
3 Práva zvířat.....	8
3.1 Právní status zvířat	13
4 Historický exkurz do ochrany zvířat ve světě a v našem státě.....	16
4.1 Mimoprávní východiska ochrany zvířat.....	16
4.2 Právní východiska ochrany zvířat	18
4.2.1 Právní postavení zvířat v etapě před ochranou zvířat	18
4.2.2 Počátky právní ochrany zvířat.....	22
4.2.3 Historický proces právní ochrany zvířat v tuzemsku.....	25
5 Vývoj etiky ochrany zvířat	26
6 Právní ochrana volně žijících zvířat, zvěře.....	28
6.1 Vztah mezi ochranou zvířat (proti týrání) a ochranou přírody.....	30
7 Právní ochrana zvířat v lidské péči.....	31
7.1 Domácí zvířata a zájmové chovy	31
7.2 Zvířata využívaná v podnikatelské sféře - hospodářská zvířata, pokusná zvířata a zvířata využívaná k zábavě.....	35
7.2.1 Ochrana hospodářských zvířat	35
7.2.2 Ochrana pokusných zvířat.....	37
7.2.3 Ochrana zvířat využívaných k zábavě	39
7.3 Zvířata v zoologických zahradách.....	41
8 Ochrana zvířat proti týrání.....	43
8.1 Účel zákona na ochranu proti týrání a jeho systematika	43
8.2 Přijetí zákona na ochranu zvířat proti týrání a jeho přínosy.....	44
9 České organizace, občanská sdružení a projekty zaměřující se na ochranu, práva a životní pohodu zvířat	46

10	Orgány ochrany zvířat	50
11	Ukládaná opatření a sankce při ochraně zvířat.....	52
11.1	Kontrolní činnost.....	52
11.2	Zvláštní opatření.....	54
11.3	Sankcionování pachatelů přestupků	59
11.4	Trestání dle trestního zákoníku	61
12	Srovnání české úpravy s úpravami jiných států	63
Závěr	70
Seznam použitých zdrojů		73

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá společensky i ekologicky významným tématem, a to ochranou zvířat, konkrétně především ochranou v právní oblasti.

Člověk je stejně jako zvířata živočišným druhem. Na planetě Zemi se zvířecí druhy vyvinuly a obývaly ji již dávno před vznikem lidského druhu a lidé z morálního hlediska nemají právo zvířata podhodnocovat a zneužívat, jen protože nedokázala vytvořit rozvinutou civilizaci jako lidé a jsou považována za inteligenčně slabší. Zvířata navíc nám lidem od počátku soužití pomáhají, a to nejen v obstarávání životních potřeb či v ochraně společenství, ale také v duševním směru. Zvláště v dnešní „uspěchané“ době se ukazuje, že zvířata a lidé mohou být duševně propojeni, a kontakt se zvířaty (samozřejmě klidnými a bezpečnými) má na lidi silné terapeutické účinky. Dále je přítomnost živočišných druhů v přírodních ekosystémech přímo zásadní pro správné fungování těchto ekosystémů¹. S anomáliemi způsobenými vymizením některého důležitého druhu v přírodě by si lidé s nejvyšší pravděpodobností nebyli schopni i přes pokročilost dnešní doby poradit. To vše je důvodem, proč jsou zvířata hodna intenzivní právní ochrany.

V první kapitole práce se čtenář seznámí s pojmy souvisejícími s tématem, aby mohl co nejlépe porozumět následujícímu textu. Také se dozví, jaké předpisy obsahují ustanovení o ochraně zvířat.

Druhá kapitola obsahuje rozčlenění ochrany zvířat na veřejnoprávní a soukromoprávní. Soukromoprávní ustanovení v občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) související se zvířaty rozebírá blíže, jelikož bylo téma zadáno pod záštitou katedry občanského práva, a je tedy vhodné práci takovým pojednáním otevřít.

Ve třetí kapitole je vysvětlena problematika zvířecích práv a otázka právního statusu zvířat.

Čtvrtá kapitola je věnována historii ochrany zvířat ve světě i u nás. Zahrnuje historii právní i mimoprávní. Té právní se věnuje obsáhleji.

Kapitola pátá se krátce věnuje filozofickému vývoji etiky ochrany zvířat.

¹ Ekosystém je funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.

Šestá a sedmá kapitola řeší právní ochranu jednotlivých kategorií zvířat v tuzemsku – volně žijících zvířat a zvířat v lidské péči. Právní ochrana zvířat v lidské péči se dále člení na kategorie v podkapitolách.

Osmá kapitola pojednává o zákoně č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

V kapitole devět jsou představeny soukromé instituce usilující o zlepšení pozice zvířat ve společnosti a desátá kapitola představuje naopak státní orgány ochrany zvířat a jejich vzájemné vztahy.

Jedenáctá kapitola přibližuje proces kontrolní činnosti státních orgánů ochrany zvířat a používané vynucovací prostředky správněprávní a trestněprávní.

Poslední dvanáctá kapitola představuje stav právní ochrany zvířat ve dvou navzájem diametrálně odlišných státech a nabízí inspiraci pro zkvalitnění právní ochrany zvířat v České republice.

Závěr práce obsahuje celkové zhodnocení stavu a efektivity ochrany zvířat v tuzemsku a úvahy de lege ferenda.

1 Základní pojmy a prameny ochrany zvířat v ČR

K dosažení co nejlepšího porozumění textu považuji za vhodné otevřít diplomovou práci seznámením čtenáře se základními pojmy, která s tématem práce souvisí a budou se v ní objevovat.

Živočich = forma života na Zemi, jenž má tělo složené mimo jiné z nervů a svalů, které mu umožňují reagovat na okolní svět²

Zvíře = obratlovec, tvor schopný cítit (pro naši právní úpravu)

Zvěř = populace volně žijících zvířat, která měla nebo má význam z hlediska myslivosti (dělí se dále na srstnaté a pernaté)³

Chovatel = každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty, provozuje jatky, útulky, záchrané stanice, hotely a penziony pro zvířata nebo zoologické zahrady, provádí pokusy na zvířeti nebo zvířatech anebo pořádá jejich veřejná vystoupení (zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 3 písm. k)

Utrpení = stav zvířete způsobený jakýmkoliv podnětem nebo zákrokem, kterého se zvíře nemůže samo zbavit a který u zvířete způsobuje bolest, zranění, zdravotní poruchu anebo smrt (zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 3 písm. l)

Welfare = pohoda zvířat, která představuje ideálně stav dokonalého fyzického a psychického zdraví, kdy zvíře žije v souladu se svým prostředím⁴

Usmrcení = jakýkoliv zákrok nebo jednání, které způsobí smrt zvířete (zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 3 písm. o)

Porážka = usmrcení zvířete, jehož účelem je využití produktů hospodářského zvířete (zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 3 písm. p)

² RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, s. 37

³ Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zvěř> (stav k 18. 11. 2018)

⁴ Dostupné na <http://www.chovzvirat.cz/clanek/675-welfare-zvirat/> (stav k 24. 11. 2018)

Utracení = usmrcení zvířete např. z důvodu jeho špatného zdravotního stavu nebo jeho nebezpečnosti, které musí být provedeno veterinárním lékařem či odborně způsobilou osobou event. pod jejich dohledem pokud možno bezbolestně, stanovenými veterinárními prostředky a vybavením⁵

Kategorie zvířat:

- *Pokusná zvířata* = zvířata vč. volně žijících, která jsou nebo mají být použita k pokusům
- *Hospodářská zvířata* = zvířata chovaná k produkci živočišných produktů (masa, mléka, vajec, kožešin, vlny, kůže) nebo pro další hospodářské nebo podnikatelské účely (doprava, pracovní síla apod.)
- *Zvířata v zájmovém chovu* = zvířata, u kterých není hlavním účelem chovu hospodářský efekt, nýbrž zájmová činnost člověka nebo využití zvířete jako společníka (chovaná v prostorách k tomu určených nebo v domácnostech)
 - *Zvířata vyžadující zvláštní péči* = druh zvířete v zájmovém chovu, který vzhledem ke svým biologickým vlastnostem má zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení, napájení, případně ošetřování
- *Volně žijící zvířata* = zvířata patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jejich chovu v zajetí
- *Zvířata toulavá* = zvířata v lidské péči, která nejsou pod trvalou kontrolou nebo dohledem chovatele a která se pohybují volně mimo své ustájení, výběhové prostory nebo mimo domácnost svého chovatele
- *Zvířata opuštěná* = zvířata původně v lidské péči, která nejsou pod přímou kontrolou nebo dohledem chovatele nebo fyzické osoby a ze zjištěných skutečností vyplývá, že byla chovatelem opuštěna s úmyslem se jich zbavit nebo byla vyhnána
- *Handicapovaná zvířata* = volně žijící zvířata, která jsou v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně či trvale neschopna přežít ve volné přírodě
- *Zvířata v lidské péči* = zvířata, která jsou přímo závislá na bezprostřední péči člověka

⁵ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 47

(vše výše viz. zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 3)

- *Zvířata domácí* = živočichové patřící k biologickému druhu, který vznikl činností člověka domestikací a žije převážně v přímé závislosti na péči člověka, případně druhotně zdivočelý živočich původně domestikovaného druhu nebo poddruhu (zákon č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách, § 2 odst. 1 písm. c)
- *Zvířata jateční* = hospodářské zvíře, které je určeno k porážce a jatečnímu zpracování, a jehož maso je určeno k výživě lidí (zákon č. 166/1999 Sb., veterinární zákon, § 3 odst. 1 písm. d)
- *Zvířata nebezpečná* = zvířata, která v konkrétní situaci bezprostředně ohrožují člověka⁶
- *Zvířata nebezpečného druhu* = zvířata, která vzhledem ke svým biologickým vlastnostem mají zvláštní nároky na zacházení, umístění, krmení a napájení, případně ošetřování, a jsou běžně způsobilá ohrozit zdraví nebo život člověka⁷

Legislativní prameny ochrany zvířat v ČR:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 494
 - „Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“
- Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, a jeho prováděcí předpisy
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 299 – 306
 - Trestné činy směřující proti zvířatům a tresty za ně
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 7
 - „Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.“
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 35
 - „(3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“

⁶ RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 40

⁷ Tamtéž

- Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
 - druhová ochrana
 - vztahuje se i na uhynulé živočichy (těla, jejich části a výrobky z nich) u zvláště chráněných druhů

2 Soukromoprávní a veřejnoprávní ochrana zvířat

Z počátku bude také vhodné stručně nastínit, jak se dá právní ochrana zvířat v českém právním řádu z hlediska jejich nástrojů rozčlenit.

Soukromoprávní nástroje ochrany zvířat jsou obsaženy v úpravě institutů sousedských práv a náhrady škody v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku. Občanský zákoník v § 494 stanoví, že zvíře má zvláštní význam jako smysly nadaný tvor a není věcí. Na zvířata se však přiměřeně používají ustanovení k věcem z důvodu praktičnosti a jako pozůstatek toho, že zvíře bylo dříve (před rokem 2014 – účinností nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.) v postavení pouhé věci a chov zvířete nebyl nic jiného než vlastnictví věci. Občanský zákoník představuje zákonnou úpravu vlastnického práva.⁸ Škoda způsobená na zvířeti se dle § 2970 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, nahrazuje v takové částce, jakou by vynaložil na ošetření zvířete tzv. *rozumný chovatel*. Kdo je tímto rozumným chovatelem nelze zjistit přímo ze zákona. Dle výkladu ustanovení v komentáři JUDr. Petra Vojtky⁹ v bodě 3 vychází zákon z účelnosti vynaložených nákladů: „*Jde o standard navazující na obecné pojetí průměrné rozumnosti a běžné pečlivosti v míře obvyklé a očekávatelné v běžném právním styku ve smyslu § 4 odst. 1, nicméně právě zvláštní povaha zvířete odůvodňuje, že náklady na jeho léčení mohou převýšit hodnotu (cenu) zvířete samotného, a to dokonce podstatným způsobem. Neuplatní se tedy pravidlo vztážené v § 2969 k poškozeným věcem, podle nějž se účelné náklady na obnovení či nahrazení funkce věci posuzují úžeji. Zákon blíže nevymezuje, co lze považovat za přístup rozumného chovatele, proto bude třeba v každém konkrétním případě vážit vedle*

⁸ RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 43, 46

⁹ Čerpáno ze systému právních informací ASPI

hodnoty zvířete i jeho prospěšnost a význam, oblibu u majitele či jiných osob a případně též vzácnost a výjimečnost.“

Pokud je škoda způsobena zvířetem, jeho vlastník je povinen ji poškozenému nahradit. Pokud bylo zvíře svěřeno vlastníkem jiné osobě, tato osoba hradí škodu společně a nerozdílně s vlastníkem (§ 2933 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku). Jak je řečeno v odůvodnění rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 15 C 194/2016, jedná se o pravidlo, které usnadňuje procesní postavení poškozeného, pro kterého by důkaz o tom, kdo je vlastníkem zvířete, mohl být obtížný. Další upřesnění poskytuje jiný judikát: „*Úprava odpovědnosti vlastníka zvířete za škodu způsobenou jeho zvířetem je tedy založená na objektivním principu a zčásti zakládá odpovědnost absolutní bez liberačního důvodu (přičemž liberační důvod je dán jen jde-li o domácí zvíře sloužící vlastníku k výkonu povolání či k jiné výtěžné činnosti nebo k obživě, anebo slouží-li jako pomocník pro osobu se zdravotním postižením).*“¹⁰ Tento liberační důvod ještě podmiňuje § 2934 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, tím, že takový vlastník (nebo dozorce) musí prokázat, že „*při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti.*“. Povinnost samostatně nahradit škodu způsobenou zvířetem má též třetí osoba, která zvíře svémocně odňala vlastníkovu nebo osobě, které bylo zvíře svěřeno, a to bylo-li vlastníkem prokázáno, že odnětí nemohl rozumným způsobem zabránit. Bez prokázání této skutečnosti hradí třetí osoba škodu společně a nerozdílně s vlastníkem a případnou dohlížející osobou (§ 2935 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku).

Veřejnoprávní nástroje ochrany zvířat se nacházejí v řadě právních předpisů, mezi nimiž má přednostní postavení zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.¹¹ Mimo něj má mimořádnou důležitost zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který potírá pachatele nejzávažnějších prohřešků vůči zvířatům. Veřejnoprávní ochraně se práce bude v dalších kapitolách dostatečně věnovat.

U zvířat chovaných mají jejich vlastníci k dispozici soukromoprávní nástroje ochrany zvířat a možnost učinění podnětu vůči státu k započetí ochrany veřejnoprávní. S veřejnoprávními nástroji ochrany zvířat disponuje právě stát a uplatňuje je z úřední povinnosti (ex offio) nebo na základě podnětů chovatelů

¹⁰ Rozhodnutí Okresního soudu v Havlíčkově Brodě sp. zn. 117 C 2/2017 (čerpáno z právního informačního systému ASPI)

¹¹ RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 43

zvířat. U **zvířat volně žijících** nelze uplatňovat soukromoprávní nástroje na jejich ochranu, jelikož je nikdo nevlastní. Jsou pouze předmětem ochrany veřejnoprávní. V tomto případě stát uplatňuje veřejnoprávní nástroje ochrany zvířat buď ex offio, nebo na základě podnětů od veřejnosti (možnost účasti veřejnosti na ochraně životního prostředí).¹²

3 Práva zvířat

Situace ohledně konkrétních zvířecích práv v užším smyslu je velmi komplikovaná a dosud nejsou zakotvena v žádném právním řádu na světě¹³. Tato kapitola se pokusí vysvětlit, proč je tomu tak.

Existuje dokument nazvaný **Všeobecná deklarace zvířecích práv**¹⁴ původně sepsaný předsedou Mezinárodní ligy za zvířecí práva a upravený spolky na ochranu zvířat a osobnostmi vědeckého světa vyhlášený roku 1978 v sídle UNESCO v Paříži¹⁵ (poté novela r. 1989 přijatá v Ženevě), který stanovil, na co mají zvířata právo a jak se k nim mají lidé chovat. Původní deklarace však byla velmi přísná a některá její ustanovení jsou dodnes těžko dodržitelná. Zvláště problematické byly články č. 4, 8 a 10. Články č. 4 a 10 by svým zněním znemožňovaly různé druhy chovů zvířat a fungování zoologických zahrad, jelikož zakazují zbavení zvířete svobody (i pro edukativní účely), exhibici¹⁶ zvířat a jejich využívání pro zábavu člověka. Článek 8 zakazuje provádění takových pokusů na zvířatech, které mohou způsobit fyzické a psychické utrpení, a přikazuje rozvíjení a využívání náhradních technik. Novela deklarace zareagovala na výtky vůči původní verzi a zmírnila některá ustanovení.

Všeobecná deklarace zvířecích práv se stala základní normou, od které se odvíjejí další dohody a úmluvy. Je podobně jako Všeobecná deklarace lidských práv právně nezávazným dokumentem, ale postupem času nabyla podoby právního obyčeje oslovujícího všechny státy světa. Zvířata mají dle článku 1 a 2 Všeobecné deklarace zvířecích práv základní právo na život a úctu. Když zobecníme následující ustanovení, lze říci, že toto základní právo je dále

¹² RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 43

¹³ <http://www.avcr.cz/cs/pro-media/aktuality/Maji-zvirata-nejaka-prava/> (přístup 24. 11. 2018)

¹⁴ Znění originálu dostupné na <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1978/> a znění novely na <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1989/> (přístup 24. 11. 2018)

¹⁵ CHAPOUTHIER, Georges. *Zvířecí práva*. Praha: Triton, 2013, s. 34

¹⁶ Exhibice znamená vystavování, předvádění

rozváděno požadavkem, aby tento život neobsahoval zbytečné utrpení způsobené člověkem – jak fyzické, tak i psychické.

Dnes však stále existuje mnoho případů, kdy toto právo dostatečně respektováno není, a to buď z pochopitelných morálně legitimních důvodů (neléčitelně nemocné trpící zvíře, agresivní nebezpečné zvíře apod.), nebo z důvodů morálně zcela neospravedlnitelných. Druhou skupinu klasifikujeme jako omyly a závažné chyby plynoucí z nedodržování principů Všeobecné deklarace zvířecích práv. Morálně neospravedlnitelné způsoby porušování zvířecích práv mohou mít čtyři rozdílné podoby – *prosté týrání, týrání opatřené nějakým alibi, maskování reality a štěpení odpovědnosti.*

Prosté týrání je vykonané vědomě a záměrně bez schopnosti uvést jiné morální alibi než absolutní svrchovanost člověka nad zvířetem. Takové týrání může být bezdůvodné a jednoduše jen pro radost z utrpení (např. když se pubertální chlapci baví mučením zvířete) nebo pro něj lidé mohou mít nějaké utilitární ospravedlnění. Příkladem může být uvedeno opouštění a zbavování se domácích mazlíčků kvůli odjezdu na dovolenou. Řada lidí se těsně před dovolenou nešťastným způsobem zbavuje domácího zvířete, které se pro ně stalo přítěží. Zvířata tak mohou být kvůli touze majitelů po nerušené dovolené vyhozena na dálnici s rizikem fraktury končetin, otrávená jedem, utopená nebo přivázaná ke stromu dokud nezemřou na nedostatek potravy a tekutin apod. Osoba, která je za usmrcení nebo opuštění zvířete zodpovědná si bývá nezákonnosti svého skutku minimálně matně vědoma, a proto jsou tyto činy obvykle utajovány.

Pachatelé týrání zvířat si obvykle vytvářejí určitá *alibi*, protože neradi považují sami sebe za bezcitné a také tak nechtějí být vnímáni okolím. Velké množství takových racionalizací vzniká při týrání páchaném na veřejnosti. Tato alibi si nyní představíme.

1. *Historickým alibi* se odůvodňuje konzumace masa a provozování lovu, pradávného krutého druhu zábavy. Člověk prý byl od počátku věků lovcem a pojídačem masa. Ohledně masité stravy je jasné, že člověk není masožravec, ale všežravec. Sice jej potřeby primitivního života přiměly k doplnění jídelníčku o přísun masa, ale to nutně neznamená, že musí jíst tolik masa i v dnešní době. Pokud chce, může vyhledávat především rostlinné zdroje bílkovin jako např. luštěniny a sójové produkty. V západním vyspělém světě se konzumuje příliš mnoho masa a omezení

jeho spotřeby by západnímu člověku jen prospělo. Co se týče lovu, ten již dávno přestal být nezbytným nástrojem k získávání potravy a stal se z něj koníček, pro který není žádný naléhavý důvod. V obou uvedených případech je tedy používání historického alibi neoprávněné.

2. *Ekologické alibi* je používáné opět u lovu či rybolovu. Myslivci a rybáři prý přispívají k zachování rovnováhy přírody a fauny. Toto alibi používají myslivci k tomu, aby bránili svá privilegia proti vyvíjejícím se názorům veřejnosti a proti legislativě (zejména evropské), která směřuje k omezování těchto privilegií. Existují lepší formy spravování životního prostředí a fauny než je rekreační lov – např. přírodní parky a různé druhy rezervací. Někdy mohou být myslivci ničiteli životního prostředí. Pokud lovci skutečně v některých případech hrají ekologickou roli nahrazováním již se nevyskytujících velkých predátorů, je to právě z toho důvodu, že tito velcí predátoři byli vyhubeni lovem. To samé lze tvrdit i o rybolovu.
3. *Alibi odvolávající se na tradici* je racionalizace používaná pro štvance (lov) a mnoho dalších různých druhů kruté zábavy (např. korida – býčí zápasy, kok-boru – sport s použitím bezhlavého těla kozy provozovaný v Afghánistánu, Kyrgyzstánu aj.). Toto alibi je vybudováno na myšlence, že je třeba ctít tradiční kulturní zvyky. Když se na to však podíváme z morálního hlediska, měla by se úcta k tradicím zachovávat pouze, jsou-li tyto tradice takové úcty hodné. Gladiátorské zápasy a otroctví byly také zrušeny, ačkoliv byly součástí kultury. Válčení je také v podstatě pro člověka tradiční a je odmítáno.
4. *Estetické alibi* někdy souvisí s předchozím a používá se buď pro různé nemorální zábavy jako býčí zápasy či štvance nebo pro výrobu módních oděvů (kožených a kožešinových). Podle této racionalizace se tradice mají dodržovat nejen pro svou historickou hodnotu, ale také proto, že jsou dle něčího názoru krásné. I zde zajisté platí, že estetičnost by se měla ctít pouze tehdy, je-li takové úcty hodna. Když si vezmeme příklad býčích zápasů, ani pěkné zvyklosti jako např. fanfáry a barevnost při takové události nesmí lidskou soudnost upozadit natolik, abychom si neuvědomili, že se v podstatě jedná o umučení zvířete kovovými nástroji vraženými do hřbetu (nehledě na surovosti páchané na býčích před zápasem za účelem oslabení býka – kopání, bití a řezání rohů). Co se týče kožešin, neměli bychom pro jejich krásu vytěsňovat vážné problémy

související s jejich produkcí. Někteří lidé stále netuší, za jakých podmínek se někdy kožešinová zvířata odchytávají, chovají a porážejí. Je vhodné také zmínit ekologické riziko. Poptávka po některých vzácných kožešinách může způsobit vymírání dotčených živočišných druhů. Díky vlivu médií a jejich častějšímu poskytování reálných obrazů v těchto záležitostech se situace zlepšuje a poptávka po pravých kožešinách klesá. Pro výrobu oděvů existuje mnoho syntetických materiálů, které dokáží vzhled kožešiny i kůže věrně napodobit, a přitom též v uspokojivé míře zachovat i funkčnost těchto přírodních materiálů (hřejivost, hebkost, pružnost apod.).

5. *Sportovní alibi* je často používané pro lov. Podle jeho racionalizace je lov pěkným sportem, díky kterému se může dnešní přírodě dost vzdálený člověk opět s přírodou semknout. Otázkou je použitelnost tohoto alibi, jelikož obhajuje pouze vedlejší stránky lovu jako přítomnost na čerstvém vzduchu a kontakt s přírodou. Lov samotný je pouze zraňování nebo zabíjení zvířat pro zábavu či pro provozování zájmů (degustace masa).
6. *Vzdělávací alibi* používají především cirkusy a zdůrazňují jím svou roli ve vzdělávání veřejnosti, a to v prvé řadě dětí. Touto racionalizací se obhajují některé pojízdné cirkusy s cílem získat školní obecenstvo. Dříve by se k tomuto alibi mohly řadit i zoologické zahrady, ale ty již v nynější době dobře dbají na welfare a komfort zvířat zbavených svobody. Jejich vzdělávací funkce je nezpochybnitelná a velice efektivní. U zoologických zahrad zůstává problémem odchyt (např. oddělení mláďete od matky, lehkomyšlné neopatrné odchty u vymírajících druhů zvířat) a převoz zvířat. Zvíře může trpět extrémními teplotami, nedostatkem hygieny při transportu, může zažívat stres z neznámého prostředí a šok z příjezdu do místa s odlišným klimatem, a dále může být vystaveno novým patogenům. Pokud jde o cirkusy, zacházení se zvířaty je v mnohých z nich velmi špatné. Mortalita zvířat je nezanedbatelná a mnohá zvířata vykazují patologické způsoby chování (neustálé obcházení klece, sebepoškozování, apatie, nadměrná agresivita, nezájem o případná mláďata, konzumace exkrementů, sexuálně kompulzivní chování apod.). Některá drezurní představení jsou pro zvířata velice nepříjemná, protože je při nich zvíře nuceno dělat činnosti, které by nikdy přirozeně nedělalo. Je jisté, že vzdělávací alibi se u cirkusů nedá užívat jako seriózní racionalizace.

7. *Dietické alibi* je alibi používané u konzumace masa, a to zejména červeného (hovězí). Podle něj člověk ve své stravě potřebuje bílkoviny a nejenže potřebuje maso, ale potřebuje hlavně červené maso, které mu dodává zdraví a sílu. Pravdou je, že Evropané a Američané konzumují příliš mnoho červeného masa, které je bohaté na živočišné tuky a může způsobovat kardiovaskulární choroby a rakovinu tlustého střeva. Mýtus ohledně přínosu konzumace červeného masa pro zdraví vznikl v Evropě v obdobích nedostatku a rozšířil se i do rozvojového světa. Nyní je nebezpečný nejen pro dotčená zvířata, ale i pro lidské zdraví.

Existují i případy, kdy lidé pro své zásahy do zvířecích práv nepotřebují žádná alibi, protože si existenci těchto práv ani neuvědomují. K tomu, aby si tato práva neuvědomovali, používají dva prostředky – zastírání reality a rozměňování odpovědnosti.

Zastírání reality spočívá v odmítání vnímat skutečnost takovou, jaká je. Je maskována tak, aby etické prohřešky vůči zvířatům nebyly vidět buď vůbec, anebo alespoň méně. Důležitou roli v tomto zastírání hraje jazyk. Částem těl zvířat se říká například kotleta nebo panenka a to člověku umožňuje zapomenout na fakt, že konzumuje násilně získanou svalovinu ze zvířete. Vedle použití jazykových obrátů hraje podstatnou úlohu také tepelná úprava masa a kuchařské postupy. Díky nim se snadněji zapomíná, z čeho pochází servírované jídlo. I u býčích zápasů je veškerá barevná a zvuková prezentace určena k ovlivnění diváků tak, aby zapomněli na skutečnou podstatu faktů a neviděli, co se skutečně děje. I pro potřeby lovu se mnoho zvířat klasifikuje jako „škodlivých“, i když pro přírodní prostředí jsou naopak velmi prospěšná. Obdobné zastírací metody můžeme najít ve všech způsobech využívání zvířat.

Rozměňování odpovědnosti je další prostředek, pomocí kterého si člověk může zachovat čisté svědomí. Za každou částí výroby masa a jeho spotřeby stojí rozdílné osoby. Porážecí dobytka se nevnímají jako zodpovědní za porážku, protože od nich spotřebitelé požadují maso. Ani spotřebitelé necítí žádnou odpovědnost, protože se k nim maso dostává v neutrální podobě balíčku v obchodě nebo přímo na talíři v restauračním zařízení. Stejnou logiku můžeme opět uplatnit téměř ve všech případech využívání zvířat, kdy si konzument masa či návštěvník krutých představení nemusí „špinit ruce“ a mnohdy ani nemusí vůbec vědět, co se odehrávalo před tím, než se k němu výsledný produkt dostal.

Odpovědnost se rozmělněním mezi více účastníků procesu víceméně vytrácí. Už není nikdo konkrétní, kdo by nesl odpovědnost, ale jen takto fungující zaslepená společnost. Násilí je akceptováno tím lépe, čím vzdálenější lidskému vnímání je a čím rozmělněnější je odpovědnost za něj.

Všechny výše uvedené prostředky se vědomě i nevědomě používají proto, aby se zvířecí práva nemusela moc respektovat nebo aby jejich porušování vypadalo legitimně. Je zajímavé a alarmující, že stejné prostředky jsou používány i při špatném zacházení s lidskými jedinci (hlavně těmi slabšími – staří, hendikepovaní, nemocní, děti). Lidé si vytvářejí cosi jako „dobré důvody“ a způsoby, aby týrání vysvětlili a našli na něm něco pocitově nutného a nezbytného nebo aby ho zastřeli.¹⁷

Zvířecí práva jako taková tedy nejsou v právních řádech zakotvena, protože jsou obtížně definovatelná (neustále vznikají problémy s aplikovatelností a překážky, pro které nemohou být účinně zakotvena) a vymahatelná (především z důvodu náročného nebo přímo nemožného stanovení odpovědného pachatele – může jich být příliš velké množství, mohou být i přímo nedohledatelní apod.). Hledání způsobu, jak toto vše prolomit a připravit půdu k efektivnímu zakotvení zvířecích práv do právních řádů, je tedy velice komplikovaná a zdoluhavá záležitost s nejistým výsledkem. Tisíce let zavedené způsoby se bohužel dají takto diametrálně změnit jen velmi těžce a pomalým postupem.

3.1 Právní status zvířat

Důležitou otázkou řešenou v rámci ochrany a práv zvířat je v poslední době jejich právní status. Spolu s morálním statusem, který je předpokladem statusu právního, vyjadřuje pozici zvířat ve světě lidí.

Morální status je filozofickou kategorií a vůči entitě, která ho má, mají aktéři etické závazky. Při zacházení s takovou entitou je nutné vzít v úvahu její potřeby a zájmy. Existence a konstrukce morálního statusu zvířat se v historii filozofického myšlení měnila. René Descartes nepřiznával zvířatům vůbec žádný morální status a řadil je mezi „hmotu“. Immanuel Kant uznával alespoň nepřímé povinnosti vůči zvířatům a tvrdil, že se k nim lidé nevztahují jako k cíli, ale jako

¹⁷ Blíže viz. CHAPOUTHIER, Georges. *Zvířecí práva*. Praha: Triton, 2013, s. 59 - 70

k prostředku k dosažení cíle. Stále byl morální status poskytován pouze lidskému druhu. Podle Petera Singera již mají morální status všichni tvorové, kteří cítí, a jejichž předním zájmem je vyhnout se utrpení. Ještě dále jde v uznání morálního statusu zvířat Albert Schweitzer, podle nějž je podmínkou k přiznání morálního statusu život. Všechny živé organismy mají morální status v plné míře. Thomas Regan, jeden ze zakladatelů hnutí za práva zvířat, podmiňuje přidělení subjektivity života schopnostmi vnímat a pamatovat si, jednat záměrně za účelem naplnění cílů a tužeb, mít víru, mít preference, mít emoce a být schopen vnímat je u druhých. Tyto schopnosti mají prokazatelně všichni psychicky zdraví savci starší jednoho roku. Je tedy patrná tendence rozšiřovat morální status z lidí i na další entity. Tato tendence následně zapříčinila vyvíjení tlaků na právní předpoklady pro zohlednění takových nových přístupů.¹⁸

Od právního statusu věci u zvířat, který byl dříve obsažen v občanském zákoníku, náš stát již úspěšně upustil přijetím nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., účinný 2014, dále jen „NOZ“). Existují tři další možnosti, do jaké pozice lze postavit zvířata v právním řádu:

1. Privilegovaný objekt práva

Toto právní řešení znamená nejvyšší kontinuitu s předchozím právním stavem. Naše republika se ho ujala s příchodem NOZ. Stačilo vyvázat zvířata ze statusu věcí, ponechat je v kategorii právních objektů a přiznat jim zvláštní výsadní postavení jako živých cítících tvorů. Řešení předpokládá pokračující úsilí ve vytváření a prosazování legislativy welfare tak, aby dokázala zajistit všem zvířatům cílovou úroveň welfare.

2. Vytvoření nové speciální právní kategorie

Jde o vytvoření zvýšeného právního statusu. Všechny návrhy se pohybují v prostoru vymezeném krajními limity – předmět vlastnictví a plnoprávný subjekt práva. Jsou různými podobami kompromisu mezi těmito krajními póly. Je to jednodušší řešení než plné uznání zvířat jako právních subjektů. V právu se již nějakou dobu objevují možné indikátory přípravy na novou kategorii aktérů jako

¹⁸ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 134-135.

např. uznávání procesních práv a žalobní legitimace ekologických sdružení a pokračující juridifikace práv zvířat.¹⁹

3. Subjekt práva

Tato poslední možnost postavení zvířat v právním řádu je značně problematická. Právní subjekt se ze své podstaty začleňuje do právních vztahů v postavení nositele práv a povinností. Pokud právní řád vytváří z entity subjekt práva, činí tak za účelem toho, aby mohla právně jednat, právně kvalifikovaně projevovat a uskutečňovat svou vůli ve vztazích regulovaných právem a aby jí mohly být zároveň ukládány povinnosti. U zvířat lze však obtížně uvažovat o jejich vstupování do právních vztahů.²⁰

Zvířata sice mohou být velice inteligentní, ale ne natolik jako lidé, a nevnímají situace, nepřemýšlí a nejednají na stejné úrovni. Nemohou pochopit jednotlivé právní instituty, vytvořit si v nich svou vůli a dát jí najevo. I kdyby mohli, neměli by to lidem jak sdělit. Domnělou vůli zvířat musí vždy projevovat a prosazovat lidský zástupce.

Věc je složitá také v případě nesení odpovědnosti. Zvířata nemohou být odpovědna za svá jednání a nelze jim uložit povinnost v právním slova smyslu ani sankci za její porušení. Navíc je nepřijatelné přičítat bezprostřední odpovědnost za protiprávní chování zvířete jeho opatrovníku v pozici „jednatele“ zvířete. Právní subjektivita zvířat by musela být velmi omezená ve všech směrech a vztahovala by se pouze k některým právům, nikoliv k povinnostem. Mnoho práv připisovaných lidem by u zvířat nedávalo smysl - např. právo se vzdělávat, právo volit, uzavírat smlouvy, uzavírat manželství, zakládat obchodní společnosti a mnoho dalších. Tato koncepce se z hlediska práva nejeví jako smysluplná a přijatelná. Těžko lze připustit u subjektu způsobilost výhradně k právům a ne k povinnostem a také lze těžko založit právní subjektivitu na právech na straně zvířat a jim odpovídajících pouhých povinnostech na straně člověka. Takový koncept převedení zvířat do kategorie právních subjektů je možný teoreticky, ale

¹⁹ TEUBNER, G. Rights of non-humans? Electronic agents and animals as new actors in politics and law. *Journal of Law and Society*. 2006, č. 4, s. 515-516. a MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 140, 141.

²⁰ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 138-139

v praxi by to bylo velmi komplikované.²¹ Proto se předchozí možnosti jeví jako mnohem použitelnější.

4 Historický exkurz do ochrany zvířat ve světě a v našem státě

4.1 Mimoprávní východiska ochrany zvířat

Vztah lidstva ke zvířatům lze zjednodušeně rozdělit na dvě hlavní fáze. Prvotně byla na straně člověka úcta a strach před některými zvířaty. Lidé se báli velkých a pro ně nebezpečných tvorů jako například šelem, slonů, nosorožců, mamutů, divokého dobytka apod. Součástí jejich životů byly rituály spojené s lovem zvířat, báje a mýty, obětní obřady a slavnosti spojené se zvířaty. Některým zvířatům byly dokonce přisuzovány nadpřirozené schopnosti a byla uctívána. V historicky první etapě vztahu se zvířaty tedy nebyl člověk tím mocnějším a silnějším. V množství případů zvířata „vládla“ lidem, a to především tím, že je mohla ohrozit nebo jim konkurovat v získávání potravy.

Druhá historická fáze vztahu člověk-zvíře je příznačná obrácením stran výše popsaného vztahu. Zlepšily se rozumové schopnosti lidí a tím, jak se zdokonalovali ve výrobě nástrojů a zbraní, komunikačních schopnostech a vedení lovu, začínali být i pro dříve tolik obávané šelmy místo kořisti spíše ohrožovateli. Člověk také po nástupu zemědělství začal zvířata domestikovat²² a chovat v zajetí a díky tomu je mohl využívat k rozmanitým účelům jako například jako tažnou sílu, k dopravě, k vojenským účelům, k lovu, k ochraně před škůdci, k vlastní ochraně před jinými zvířaty, k zajištění potravy a k výrobě oděvů.²³ Období vzniku zemědělství se vyznačuje také dělbou práce, čímž došlo k „*rozrůznění lidských činností v procesu obstarávání každodenní obživy a již v této fázi započal proces vzdalování spotřebitele od zvířete, jehož produkty konzumuje. Toto vzdalování se nadále pouze prohlubovalo, resp. měnila se vzdálenost, na níž se obchod s produkty provozuje, od lokální po dnešní zcela globální.*“²⁴

²¹ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 138-139

²² Domestikace znamená postupné cílené ochočování vybraných druhů volně žijících zvířat, jehož výsledkem je navyknutí zvířat na život v zajetí.

²³ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 25-26

²⁴ Tamtéž, s. 28

Výjimečná byla v historii role zvířat v náboženstvích - jak v pozici obětní, tak i v pozici posvátných uctívaných bytostí nebo dokonce božstev.

Židovské náboženství ve starozákonních textech formuluje určité rituální předpisy týkající se zvířat a též pomocí přítomnosti zvířat básnický líčí osudy židovského národa. Zvířata jsou zde rozdělena na tzv. čistá a nečistá. Nečistá zvířata je zakázáno jíst a dokonce se jich dotknout. Je také zakázaná konzumace krve (zvíře musí zcela vykrváct), pohlavní styk se zvířetem (trestaný smrtí), křížení druhů zvířat mezi sebou, porážení matky a mláďete ve stejný den aj. Jako pro zvířata negativní pravidla lze uvést trest smrti ukamenováním pro býka, který zabil člověka, a pravidlo vyvražďování veškerého zvířectva vedle obyvatelstva v dobytých městech.

V **křesťanství** byl příznačný antropocentrický přístup ke světu, kde člověk dostal plnou moc nad zvířaty a kompetenci je využívat jako nástroj k uspokojování svých potřeb. Judaismu a křesťanství je na základě výroků ze starého zákona (knihy Genesis) dáváno za vinu, že vytvořily etiku opravňující lidi k svévolnému a arogantnímu zacházení s přírodou. Z dalších míst Starého a Nového zákona lze však vyčíst i množství odkazů na to, že má být lidská vláda nad zvířaty prováděna soucitným a respektujícím způsobem.

Tradice **islámského náboženství** je odvozena ze židovské, a tedy i dělení živočichů na čisté a nečisté je podobné. Muslimové mohou usmrcovat zvířata pro potravu (kromě prasat) nebo kvůli jejich škodlivosti pro hospodářství. Též je nutné vykrvácení zvířete. Psi patří mezi nečistá zvířata a žijí často ve městech jako potulní. Muslimové věří, že zvířata mají svůj osud, do kterého by se nemělo zasahovat, a proto nemají být z milosti usmrcována trpící zvířata. Islám také velí, že v životě by se měla zvířata podporovat, a proto i v minulosti existovaly nadace na krmení toulavých zvířat. Sunna obsahuje pasáže zakazující zahrnovat zvířata do bojových her a využívat je jako živých terčů, vypalovat jim značky, věznit je v klecích a jinak je trápit. Náboženství věřící v reinkarnaci byla a jsou ke zvířatům velmi vstřícná. Zachování harmonie přírody a člověka je zde důležitým cílem.

Buddhismus přináší ideový základ pro extrémní podobu ochrany zvířat. Buddhističtí mniši nesmí vůbec zabíjet živé tvory a také v Japonsku bylo zvykem nejíst teplokrevná zvířata, která sloužila lidem jako pomocníci a společníci.

Hinduisté mají božstva s podobou lidsko-zvířecí a věří, že se jejich bohové mohou přetělovat do zvířecích podob. Proto se i u nich ujal zákaz ubližovat živým tvorům kvůli zachování čistoty své karmy. Posvátným a

adorovaným druhem zvířete je pro ně kráva, která je náboženským symbolem a součástí zvyklostí a rituálů. Zvířata jsou odstupňována dle své posvátnosti a podle toho jsou i odstupňovány závažnosti hříchů za zabití. Stejně jako buddhisté, i hinduisté dodržují zásadu nezasahování do životů jiných, což může být pro dožívající zvířata útrpné.

Džinismus je extrémní podobou ochrany zvířat v náboženských systémech. Zahrnuje kromě zákazu usmrcování řadu příkazů, jak zvířatům co nejméně škodit. Džinisté dokonce zametají cestu před sebou, aby snížili na minimum možnost, že zašlápnou drobný hmyz. Také nesmějí šlapat po trávníku a odjakživa provozovali tzv. zvířecí nemocnice, v nichž ale handicapovaná zvířata pouze krmí a napájí.

Lze shrnout, že díky různým náboženstvím je velice rozdílné myšlení na západě a východě světa. Ve východních přístupech nabádá etika minimálně k úctě ke zvířatům a zapovídá lidem ovlivňování chodu přírody, zatímco v západních přístupech je člověk pánem a dobovatelem přírody.²⁵

4.2 Právní východiska ochrany zvířat

4.2.1 Právní postavení zvířat v etapě před ochranou zvířat

Zvířata po dlouhou dobu pro právo v podstatě neexistovala nebo byla předmětem jeho úpravy jen výjimečně a v malé míře. To, co dnes nazýváme právní ochranou zvířat, je novodobým fenoménem sahajícím do 19. století. Pokud byl dříve nějak regulován vztah člověka k chovaným zvířatům, dělo se tak prostředky morálky a náboženství.²⁶ Přesto však existuje několik velice starých (21. – 14. století př. n. l.) legislativních pozůstatků úpravy týkající se zvířat z despotií starověkého blízkého východu, které řeší dozor nad pastvou dobytka, náhrady škod na zvířeti a náhrady škod způsobených zvířetem, poranění zvířetem aj. Patří mezi ně též slavný Chammurappiho zákoník, který upravuje mimo náhrady škod také využití zvířat k trestání lidských pachatelů zločinů (např. trest usmýkaní na poli dobytkem, o které se provinilec řádně nestaral).²⁷

²⁵ Blíže viz. MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 28-31

²⁶ Tamtéž, s. 95

²⁷ Tamtéž, s. 96

V antických říších byl stejný právní přístup ke zvířatům jako ve starověkých blízkovýchodních státech. Řešily se především otázky vlastnického práva a náhrad škod, tedy v podstatě otázky právních vztahů mezi lidmi a nikoliv otázky ochrany zvířat pro jejich dobro. Uvádí se, že první novověký zákon na ochranu zvířat existoval v osmanské říši za Bayezida II. na počátku 16. století a týkal se správné péče a nakládání s pracovními zvířaty v hlavním městě (osli, koně).²⁸

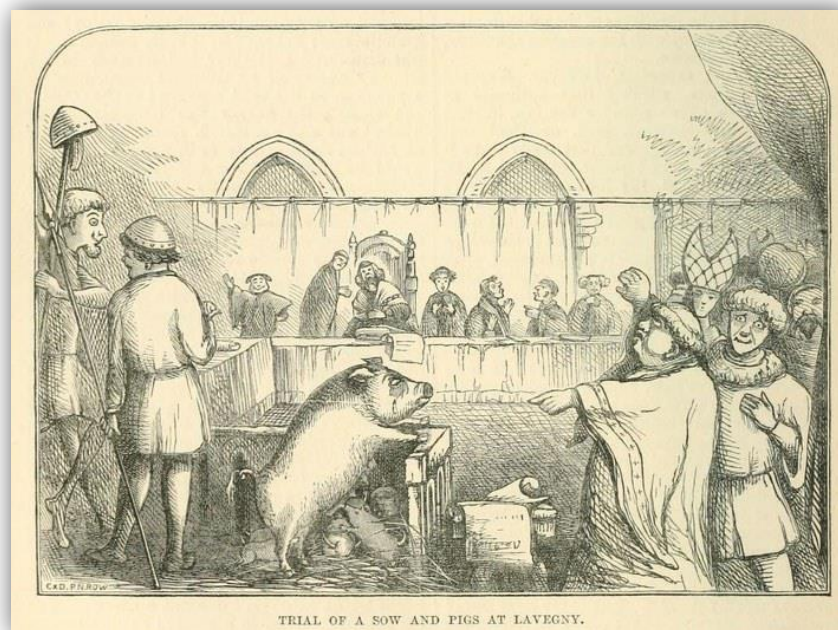
Evropský středověk a raný novověk převzal z římského práva řazení zvířat mezi věci v právním smyslu, takže se zvířatům stále nedostávalo zvláštní pozornosti. Po celá staletí tedy zvířata neměla v podstatě žádnou právní ochranu kromě ochrany jako předmětu vlastnictví.²⁹

Ve středověku dokonce čteně docházelo k absurdnostem v podobě **soudních procesů se zvířaty**, převzatých již z antické doby. Pozastavím se u nich kvůli jejich poutavosti a schopnosti reflexe myšlení středověké společnosti, které jistě zapříčinilo četná krutá a nespravedlivá zacházení se zvířaty. Tyto procesy byly míněny opravdu vážně a vedli je profesionální právníci. Běžné bylo hrdelní trestání zvířat po soudních líčeních, kde se s nimi zacházelo jako s bytostmi nadanými rozumovými schopnostmi odpovědnými morálně i právně. Očekávalo se, že zvířata se budou schopna na předvolání dostavit k soudu a budou vypovídat a hájit se. Řízení se konala u světských soudů proti jednotlivým zvířatům (hlavně u zranění/ zabití dospělých lidí a dětí) a u církevních soudů proti společenstvím zvířat na daném území (obvykle proti škůdcům jako myším, kobyilkám apod.). Velké množství případů popisuje dílo E. P. Evanse z roku 1906³⁰, které čerpá z dochovaných archivních materiálů.

²⁸ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 97

²⁹ Tamtéž, s. 97-98

³⁰ EVANS, E. P. *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals (1906)*. Reprint Gale, Making of Modern Law, 2010. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 100)

Obrázek 1- souzená svině se selaty za zabítí dítěte

Příkladem bude nejzajímavější uvést právě procesy se škůdci, pro dnešního čtenáře jinak těžko představitelné. Tehdy byli škůdci velmi vážnou hrozbou pro zemědělství, protože ještě nebyly známy žádné pesticidy schopné ochránit úrodu. Když se zjistilo, že dokonce kletby jako rada od samotného papeže nejsou v nejmenším účinné, přistoupilo se k souzení. Velmi slavný je proces v Autun ve Francii roku 1522 s krysami, jejichž obhajobou se proslavil advokát Bartolomeo Chassene. „K církevnímu soudu před biskupského vikáře se dostala žaloba na krysy, jež sežraly a „úmyslně zničily“ část úrody ječmene v daném kraji. Obžalované (krysy) byly předvolány, aby se ve stanovený den dostavily před soud. Jelikož se nedostavily, jejich obhájce se snažil všemožně nalézt právní cesty, jak je chránit. Prohlásil, že způsob předvolání krys byl příliš lokální a malý na to, aby se mohly všechny krysy o něm dozvědět, a že je třeba předvolat skutečně všechny krysy v diecézi. Na základě tohoto argumentu všichni kaplani všech farností v diecézi dostali příkaz předvolat skutečně každou zde žijící krysu na stanovený den, ale ani tentokrát se obžalované nedostavily. Tentokrát B. Chassenée tvrdil, že takové předvolání všech krys vyžaduje z jejich strany větší přípravy na přesun a že jim má být dáno více času na tuto přípravu. I tentokrát byl vyslyšen a lhůta byla krysám prodloužena. Následující absenci obviněných vysvětloval obhájce tím, že v kraji, že v kraji žije mnoho koček, a to zejména ve vlastnictví žalobců, a že krysy nepřicházejí kvůli strachu z nich, a požadoval, aby

*kočky byly hlídány tak, aby nemohly v inkriminovaný den vystrašit přesunující se krysy, a to pod sankcí pokuty pro žalobce, pokud by tak nezajistili. Soudce shledal i tentokrát argument jako platný, ale žalobci protestovali a tentokrát již bylo rozhodnuto v nepřítomnosti obžalovaných (a samozřejmě v jejich neprospěch).*³¹

Nestalo se, že by někdy obžalovaní škůdci spor vyhráli. Trestání byli exkomunikací (vyjmutí z církve) a proklínáním, a když je soud nařknul ze seslání satanem, byli házeni do moře nebo vyhnáni do nějaké nehostinné končiny, aby tam uhynuli.³² Je úsměvné si představit, jak farní zajišťovali předvolání každé jednotlivé krysy k soudnímu líčení, a jak byla celá společenství hmyzu vyháněna a odchyťována k výkonu trestu. Podrobit takové nesčítatelné množství jedinců škůdců trestu bylo takřka nemožné, a přesto byly tyto procesy brány naprosto vážně.

Zvířatům se nevyhnuly ani slavné čarodějnické procesy a jeden z nich si dovolím uvést jako příklad procesu proti jednotlivému zvířeti. Jednalo se o kohouta, který byl roku 1474 ve švýcarské Basileji obviněn ze snesení vejce. „V průběhu procesu bylo poukazováno na to, že kohoutí vejce jsou veledůležitou ingrediencí při míchání magických preparátů, a proto po nich prahnou kouzelníci a čarodějové. Obhájce tvrdil, že kohout snesl vejce zcela neúmyslně a nedobrovolně, a že proto není právem postižitelný, a dále, že jeho klient je nevinný, protože nebylo nikdy prokázáno, že by satan kdy učinil smlouvu s jakýmkoli zvířetem. Na to žalobce opáčil, že satan se zvířaty nedělá žádné smlouvy, ale že do nich prostě podle příležitosti vstupuje. Kohout byl v daném případě odsouzen k smrti a spolu se svými údajnými vejci upálen na hranici před zraky mnoha diváků.“³³ Tento případ uvádím jako vyčnívající a z dnešního pohledu vrcholně pohoršující a nespravedlivý. V jiných procesech se zvířetem-jednotlivcem zvíře přeci jen něco provedlo a způsobilo člověku nějakou újmu, ať už na úrodě, životě nebo zdraví, zatímco zde byl nevinný nechápající kohout zapojen do zvěrstev spojených s absurdním potíráním čarodějnictví.

³¹ DINZELBACHER, P. Das fremde Mittelalter. Gottesurteil und Tierprozess. Essen: Magnus, 2006, s. 121. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 109)

³² MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 107

³³ HYDE, W. W. The Prosecution and Punishment of Animals and Lifeless Things in the Middle Ages and Modern Times. *University of Pennsylvania Law Review*. 1916, č. 7, s. 708. EVANS, E. P. *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals* (1906). Reprint Gale, Making of Modern Law, 2010, s. 162. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 104)

4.2.2 Počátky právní ochrany zvířat

Právní ochrana zvířat a welfare se zrodily na přelomu 18. a 19. století ve **Velké Británii**. Změny nastaly jako reakce na extrémní rutinní zneužívání zvířat. V Londýně panovaly otřesné životní podmínky hospodářských zvířat a přímo ve středu města existovalo mnoho jatek, ze kterých se odváželo maso rovnou na trhy. Trýznivé rutinní postupy se každodenně odehrávaly v přímé blízkosti lidí a dosud proti nim nebyly žádné protesty.³⁴ Zájem o životní podmínky zvířat začal vzrůstat ve vzdělaných vrstvách obyvatelstva a šel ruku v ruce s vlnou humanismu (zodpovědný přístup k jiným lidem, hlavně slabším a znevýhodněným). Začalo se vydávat množství knih a článků pojednávajících o lidské odpovědnosti vůči zvířatům. Filozoficky zpracovával téma Jeremy Bentham (utilitarismus). Co se týče legislativy, do té doby se zaměřovala na zvířata jen v ochraně vlastnictví, ale nyní změna v názorech společnosti volala po přizpůsobené legislativě, která by nový morální postoj odsuzující kruté zacházení se zvířaty zakotvila. Takové kruté zacházení se netýkalo jen hospodářských zvířat, ale také zvířat, které byly například součástí tradiční zábavy (tzv. házení na kohouta, kdy lidé na kohouta přivázaného ke kůlu házeli předměty, dokud ho neusmrtili; tzv. dráždění býka, kdy byli na býka vypuštěni speciálně vycvičení lovečtí psi). Špatné zacházení se zvířaty začalo být bráno jako rušení veřejného pořádku.³⁵

Prvním významným legislativním úspěchem v oblasti welfare bylo přijetí návrhu zákona o zacházení s koňmi a skotem z r. 1822, o který se zasloužil poslanec za Irsko Richard Martin. **Martinův zákon** činil přestupky z bití, zlého zacházení nebo zneužívání koní, kobyl, oslů, volů, krav nebo ovcí a hříšníky trestal peněžitými pokutami až po dvouměsíční vězení. Zákon se však ukázal jako nelehce vykonatelný a pan Martin dokonce vycházel do ulic, aby hříšníky předváděl před soud.³⁶ Snažil se v následujících letech rozšířit ochranu zvířat na další druhy a činnosti, v čemž byl většinou neúspěšný. Až novelou Martinova

³⁴ RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 17-18. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 122)

³⁵ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 122-123.

³⁶ BROOMAN, S., LEGGE, D. *Law Relating to Animals*. Londýn: Cavendish, 1997, s. 42. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 125.)

zákonu r. 1835 byl prosazen zákaz dráždění býků a jiných zvířat, vynucený tedy až o 5 let později ve Stamfordu násilně policisty.³⁷

Mimo parlament řešila zacházení se zvířaty také Společnost pro prevenci týrání zvířat, vzniklá v roce 1824 (SPCA). Účelem její existence bylo zmírňování utrpení zvířat a podporování lidského přístupu k nim. Jako prostředky dosahování těchto cílů byla používána kombinace osvěty, vzdělávání a prosazování. Členové (tehdy asi 20) promlouvali k veřejnosti na místech, kde byla velká pravděpodobnost týrání zvířat (např. jatka), a kontrolovali situaci. Při přistižení hříšníků dávali podněty příslušným úředníkům. Již v prvním roce činnosti SPCA iniciovala 149 stíhání a díky jejím aktivitám došlo k velkému zlepšení stavu a efektivity právní ochrany zvířat v Británii.³⁸ V roce 1840 převzala nad SPCA patronát sama královna Viktorie a Společnost získala na vážnosti a respektu. Přejmenovala se na **Královskou společnost pro prevenci týrání zvířat (RSPCA)** a pod tímto názvem vykonává svou činnost dodnes, kdy je vůdčí organizací v této oblasti v Británii.³⁹

Ve 40. letech 20. století nastala druhá vlna britské legislativy, kdy došlo k prosazení ochrany zvířat v rozsahu, jak to již ve 20. letech neúspěšně navrhoval Richard Martin. Novelou zpřísňující právní ochranu zvířat proti týrání byl **zákon o prevenci týrání zvířat** (1849, The Prevention of Cruelty to Animals Act). Ochrana již byla vztažena na všechna zvířata a odpovědnost byla aplikována nejen na chovatele, ale i na osobu, která byla bezprostředním pachatelem týrání. Úprava byla formulována obecně a postihovala jakékoliv jednání (bití, zneužívání, přetěžování, trýznění aj.). Bylo zakázáno chovat a používat jakákoliv zvířata k účelům zvířecích zápasů či dráždění a také byla zavedena nová ustanovení k ochraně zvířat před porážkou.⁴⁰ Velká Británie se též uchýlila k řešení používání psů jako tažných zvířat. Psi byli k těmto účelům hojně využíváni, jelikož je bylo mnohem levnější uživit než větší zvířata jako koně nebo

³⁷ RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 46-47. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 126.)

³⁸ RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 41-42. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 126-127.)

³⁹ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 127. Dostupné také na <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/whoweare/history> (přístup 25. 11. 2018)

⁴⁰ BROOMAN, S., LEGGE, D. *Law Relating to Animals*. Londýn: Cavendish, 1997, s. 46. RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 62-63. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 127.)

osly. S takovými psy bývalo zacházeno krutě a byli nuceni k nepřírozeným výkonům. Navíc byli špatně živeni. Návrhy k rozšíření zákona i na tažné psy byly podávány neúspěšně už od roku 1840. V roce 1854 se konečně podařilo zákaz využívat psy jako tažná zvířata prosadit. Revoluční bylo, že se argumentovalo anatomii zvířat, a ne např. veřejným pořádkem a bezpečností na silnicích jako dříve. Navíc došlo ke vzniku prvního psího útulku v Londýně.⁴¹

Anglie byla také místem první vlny odporu proti pokusům na zvířatech. Za dob vlády královny Viktorie totiž v Anglii nastal rozkvět tohoto typu výzkumu a jeho metody byly pro zvířata velmi kruté a pro lidi opovržením hodné, i když sloužily k účelu snížit lidské utrpení. Úplný zákaz pokusů nebyl možný, ale RSPCA vydala alespoň směrnice pro provádění vivisekcí⁴² (1870). Směrnice požadovaly, aby vivisekce prováděly pouze vyškolené osoby, aby pokusná zvířata byla pokud možno v anestezii, aby veřejné demonstrace nepůsobily zvířatům bolest a utrpení a aby nebyly pokusy prováděny pouze za účelem zlepšování dovedností experimentátorů. Byla založena organizace proti pokusům s názvem National Anti-Vivisection Society, jejíž členové se účastnili přípravy návrhu zákona. Výsledná podoba zákona byla nakonec kompromisem mezi návrhy RSPCA, připomínkami vědecké a medicínské lobby a stanoviskem vládní komise (registrace a kontrola jakýchkoliv pokusů X povolení jen bolestivých pokusů X bezbolestné pokusy prováděné vyškolenými osobami). Jednalo se o **zákon o ochraně zvířat proti týrání z roku 1876** (Cruelty to Animals Act), který založil trestnost pokusů na živých zvířatech způsobilých způsobovat bolest, ledaže by byly prováděny za účelem rozvíjení fyziologických znalostí, prodloužení života nebo zmírnění utrpení. Zákon také založil povinnost registrace pokusných zařízení a licencování pokusného personálu. Dále musela být zvířata usmrcována ještě před pomínutím účinků anestezie. Obecná úprava ochrany proti týrání zvířat byla změněna ještě v roce 1911 přijetím **zákona o ochraně zvířat** (The Protection of Animals Act), který již předcházal nynějšímu Animal Welfare Act (2006). Zákon o ochraně zvířat konečně zajistil adekvátní ochranu všem zvířatům a pokrýval široké spektrum způsobů týrání. Postihoval také nedostatečnou péči vedoucí k utrpení zvířete. Postižitelné byly i osoby, které týrání umožnily (obstaraly zvíře apod.). Soudy nově dostaly pravomoc rozhodnout o usmrcení týraného zvířete

⁴¹ RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 65-66. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 127-128.)

⁴² Vivisekce = pokus na živém zvířeti při vědomí

(pokud bylo zvíře poškozené a bylo to pro něj příznivější) a o odebrání zvířete vlastníkov⁴³.

4.2.3 Historický proces právní ochrany zvířat v tuzemsku

V českých zemích bylo prvním předpisem z oblasti ochrany zvířat nařízení č. 31/1855 ř. z., jímž se vydává zákonný předpis proti týrání zvířat. V jednotlivých zemích v podobě vyhlášek č. 62/1901 mor. z. z., kterou se vyhláší předpisy proti týrání zvířat, a vyhlášky č. 45/1902 čes. z. z., o zamezení týrání zvířat. Také došlo k vydání vyhlášky č. 8/1899 slez. z. z. týkající se krutého zacházení se zvířaty v oblasti živnostenského provozu.⁴⁴ Tyto předpisy z dob Rakouska - Uherska měly jisté nedostatky. Neměly dostatečnou účinnost, jelikož ochrana zvířat byla vázána na nutnost veřejně pohoršujícího jednání. Tím vlastně ve své podstatě nechránily zvířata, ale člověka a jeho cítění k zacházení se zvířaty. Týrání zvířat bylo postižitelné, jen pokud k němu došlo v přítomnosti dalších osob.⁴⁵

Za první republiky platila ochrana zvířat proti týrání recipovaná z rakouského práva a k vydání dalších právních předpisů nedošlo. Až v roce 1939 došlo k podrobnější úpravě ochrany zvířat proti týrání nařízením vlády č. 106/1939 Sb., o ochraně zvířat proti týrání. Chráněná zde byla všechna zvířata bez výjimky („i škodlivá, nevhledná, malá a chladnokrevná“) a vyjádřil, že týrání je možné i z nedbalosti. Stanovil, že každé jednání nebo opominutí, které způsobí bez rozumného a oprávněného důvodu bolest nebo jiné utrpení, je zakázáno. Na toto nařízení navázalo nařízení vlády č. 109/1941 Sb., kterým byly vydány podrobnější předpisy a speciálně pak na ochranu zvířat při přepravě byla vydána vyhláška č. 110/1941 Sb. Tyto tři protektorátní předpisy by v zásadě dokázaly obstát ve srovnání s dnešní právní ochranou zvířat.

V období obnovené Československé republiky po 2. světové válce byly z používání vyloučeny předpisy z doby nesvobody (tj. od 30. 9. 1938) ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 úř. věst. čsl., o obnovení právního

⁴³ RADFORD, M. *Animal Welfare Law in Britain: Regulation and Responsibility*. Oxford University Press, 2001, s. 67-88. (převzato MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 128-130.)

⁴⁴ RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 16

⁴⁵ JÍLEK, F., *Zákon o ochraně zvířat proti týrání a jeho uplatnění v zemědělské praxi*, Praha: Institut výchovy a vzdělávání Mze ČR 1999, str. 8. (převzato RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 16.)

pořádku. Od srpna 1944 tedy nebyla v poválečném právním řádu ochrana zvířat proti týrání vůbec obsažena. Tento stav trval do roku 1950, kdy byl vydán zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní. V jeho § 56-60 se nacházely skutkové podstaty přestupků na úseku ochrany zvířat. Obecný zákaz týrání zvířat byl v tehdejší právním řádu obsažen, ale bez dalšího. Jeho porušení bylo trestáno pokutou do 5 000 Kč nebo odnětím svobody až na sedm dnů, což bylo velmi mírné potrestání. Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, byl prvním právním předpisem na ochranu životního prostředí.

V Československé socialistické republice (1960-1969) nabyt účinnosti nástupce trestního zákona správního – zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, který již přestupek týrání zvířat neznal. Zmínka o týrání zvířat se však v právu té doby přeci jen objevila, a to v podzákoném předpisu č. 154/1961 Sb., vydanému k zákonu o veterinární péči (z. č. 66/1961 Sb.). Ten stanovil, že týrání je nepřípustné, ale nestanovil sankci.

V následujícím období Československé federativní republiky na počátku 70. let se objevily snahy o vypracování návrhu zákona o ochraně zvířat proti týrání, a to včetně sankcí. Tyto návrhy však bohužel nebyly realizovány.

Po zániku ČSFR k 31. 12. 1992 došlo v České republice ústavním zákonem č. 4/1993 Sb. k přebrání právního řádu ČSFR.⁴⁶

5 Vývoj etiky ochrany zvířat

Etika⁴⁷ se velice dlouho vztahovala pouze na lidské bytosti. Až v polovině 19. století se začaly více prosazovat názory, jak ji vztáhnout i na chování ke zvířatům. Značnou část dějin převládal názor, že zvířata jakožto nižší tvorové byla stvořena pro člověka a mají mu sloužit k uspokojování potřeb. Podkladem k tomuto smýšlení byla již Aristotelova filozofická nauka. Podle středověkého filozofa **Tomáše Akvinského** byla jediným možným důvodem boje proti krutosti na zvířatech skutečnost, že taková krutost mohla vést k podobnému chování k lidem a především k dětem. Vliv Akvinského trval velmi dlouho a ovlivňoval evropské myšlení téměř až do 20. století. Výjimečnou postavou v dějinách Evropy

⁴⁶ RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická. s. 20 - 25

⁴⁷ Etika = filozofická disciplína, která se zabývá zkoumáním morálního jednání lidí a hodnotící toto jednání z hlediska pojmů dobra a zla

byl sv. **František z Assisi**, který hlásal ohleduplnost a lásku ke zvířatům již na přelomu 12. a 13. století. Jako temné období lze označit 17. století, kdy **René Descartes** prosazoval názor, že zvíře nemá na rozdíl od člověka duši ani vědomí a považoval je za pouhý stroj. To vedlo k necitlivým pokusům na zvířatech zažíva (vivisekcím) bez jakýchkoliv ohledů a bez použití tisících prostředků. Trvalo celá staletí, než si lidé začali uvědomovat svůj dluh vůči zvířatům a byli schopni zvířatům přiznat právo na ochranu proti utrpení.⁴⁸

Někteří z myslitelů pozdního 18. a 19. století začali zahrnovat do oblasti etiky otázku zacházení se zvířaty. **J. J. Rousseau** se stručně zmínil o zvířatech ve svém díle *Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi* (1775). Podle něj mají zvířata jako cítící tvorové právo účasti na přirozených právech a lidé k nim mají povinnosti. Rousseauův současník, skotský spisovatel **John Oswald**, hovořil o potřebě soucitu ke zvířatům. Další významnou osobností byl **Jeremy Bentham** se svou tezí „Otázka není, zda mohou uvažovat nebo zda mohou mluvit, ale zda mohou trpět.“ (z Úvodu do zásad morálky a legislativy, 1789). **Henry Salt** se svou knihou *Práva zvířat uvažovaná ve vztahu ke společenskému pokroku* (1892) a článkem *Obhajoba vegetariánství* (1886) byl zásadně proti jakémukoliv jednání působícímu utrpení cítícím tvorům. V 19. století také začaly vznikat první organizace angažující se pro ochranu zvířat. V knize Ruth Harrisonové *Animal Machines* (1964) bylo poprvé popsáno, jak neuspokojivě žijí hospodářská zvířata ve velkochovech.⁴⁹

Dnes je etika chování ke zvířatům založena především na myšlence, že bychom se k nim měli chovat s respektem a s ohledem na jejich potřeby a dobré životní podmínky. Bohužel ale dochází ke střetům etiky s hospodářskými zájmy a rozhodně nevítězí vždy etika. Paradoxně k ideologii naší současné doby jsou zvířata nejvíce v historii z komerčních důvodů masově chována a respekt k jejich potřebám a přirozenému chování je ve velkochovech malý. Další projev nerespektování vidíme v úbytku přírodních stanovišť volně žijících živočichů ve prospěch přetváření na stavební pozemky aj. Konzumní společnost upřednostňuje více materiální než duchovní rozvoj. Morální hodnoty jsou odsouvané do pozadí, pokud se dostanou do rozporu s ekonomickými zájmy. To je hlavním současným problémem v oblasti ochrany zvířat. V České republice byl v důsledku této

⁴⁸ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 21

⁴⁹ Tamtéž s. 21-22

myšlenkové setrvačnosti vydán zákon na ochranu zvířat proti týrání se čtyřicetiletým zpožděním oproti jiným vyspělým zemím Evropy.⁵⁰

6 Právní ochrana volně žijících zvířat, zvěře

Ochrana volně žijících živočichů je upravena v zásadě v předpisech na ochranu přírody (zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a pravidla CITES) spolu se zvláštním zákonem č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (zaměřen pouze na zvířata a přímo na jednotlivce). Zakázané metody odchytu a usmrcování jsou upraveny v § 14 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Volně žijící zvířata jsou ta, jejichž populace se samovolně udržují v přírodě (i když se jejich druhy také chovají v zajetí).⁵¹

CITES je oficiálně používané označení *Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin* (1973). Tato úmluva může být nazývána také jako Washingtonská konvence podle místa jejího podpisu. Účelem této úmluvy je regulovat mezinárodní obchod s ohroženými druhy živočichů a rostlin. Regulace je potřeba k efektivní ochraně některých druhů před vyhubením v přírodě, jelikož jejich odchyt (nebo sběr u rostlin) pro mezinárodní obchod je rozsáhlý a je jedním z nejzávažnějších faktorů ohrožujících přežití těchto druhů. Regulace obchodu s ohroženými druhy je prováděna systémem vývozních a dovozních povolení (tzv. permitů CITES), která jsou nutná k přechodu exemplářů CITES přes hranice států. Vystavují je příslušné výkonné orgány členských zemí. V případě, že obchod s daným druhem ohrožuje jeho přežití, povolení nejsou žadatelům vydána. CITES se vztahuje na živé organismy i na jakékoliv části jejich těl či výrobky z nich. Mohou to být například výrobky z kožešin, kůží a kostí chráněných zvířat (sošky ze slonoviny apod.) nebo sošky a řezby ze vzácných dřevin, dále výrobky tradiční asijské medicíny obsahující výtažky z chráněných druhů živočichů a rostlin, gurmánské speciality atd. Živé i neživé organismy jsou v rámci CITES označovány termínem "exemplář". Česká republika je členskou zemí CITES od 1. 1. 1993.⁵²

⁵⁰ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 23

⁵¹ Tamtéž, s. 93

⁵² <http://www.cizp.cz/Co-je-CITES> (přístup 20. 3. 2019)

Obecná ochrana živočichů dle § 5 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, spočívá ve stanovení minimálního režimu pro zachování veškerých geograficky původních druhů volně žijících živočichů na území ČR. Tyto druhy nesmí být poškozovány a odchytávány v míře, aby to vedlo nebo mohlo vést k ohrožení jejich existence, degeneraci, narušení reprodukce nebo zničení ekosystému, jehož součástí jsou. Je možné je hospodářsky využívat nebo hubit pouze pokud to připouští ustanovení zákona o myslivosti (č. 449/2001 Sb.), zákona o rybářství (č. 99/2004 Sb.) a zákona na ochranu zvířat proti týrání (č. 246/1992 Sb.), a to pouze tak, aby nebyla ohrožena schopnost přežití populací jednotlivých druhů. Fyzické i právnické osoby mají povinnost postupovat při provádění zemědělských, lesních, vodohospodářských, stavebních prací a v dopravě a energetice tak, aby nedocházelo k nadměrnému zraňování nebo úhynu volně žijících živočichů. Jelikož mohou být některé původní druhy ohroženy konkurenčním působením druhů nepůvodních a invazivních, orgán ochrany zvířat může rozhodnout o odlovu geograficky nepůvodních živočichů a stanovit podmínky odlovu (samozřejmě v souladu se zákonem o myslivosti a zákonem o rybářství). Odlovy nesmí být vykonávány zakázanými způsoby a metodami. Podpůrně se uplatní také ustanovení o zakázaných prostředcích odchyty či usmrcování podle § 14 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání.⁵³

Součástí druhové ochrany živočichů je regulace nakládání s handicapovanými živočichy. Pravidla konkrétní manipulace s handicapovanými živočichy upravuje rovněž zákon na ochranu zvířat proti týrání a vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu. Handicapovaným živočichem je ten, který není schopen v důsledku zranění, nemoci a jiných okolností přežít ve volné přírodě. Každý, kdo se ujal takového živočicha, zajistí jeho nezbytné ošetření nebo ho za tímto účelem předá provozovateli *záchranné stanice* (§ 5 odst. 8 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny). Záchranná stanice je zařízení, které zajišťuje komplexní péči o všechny handicapované živočichy na konkrétně vymezeném území, a má za cíl je navrátit po zotavení zpět do přírody. Živočichům trvale neschopným přežít ve volné přírodě poskytuje (po posouzení vhodnosti a účelnosti vzhledem k jejich zdravotnímu stavu) náležitou dlouhodobou péči. Záchranná stanice smí být provozována pouze na základě povolení Ministerstva životního prostředí. Osoba, která se ujala živočicha dočasně neschopného přežít ve volné přírodě, je povinna

⁵³ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 414

přijmout opatření k zamezení takových tělesných změn nebo změn chování, které by mohly znemožnit jeho návrat do přírody a zapojení do jeho volně žijící populace. Kdyby šlo o zvláště chráněného živočicha, musí ho jeho nálezce bezodkladně předat k ošetření do záchranné stanice. Záchranná stanice vede evidenci přijatých zvláště chráněných živočichů a také záznamy o průběhu ošetření. Záchranná stanice má vypouštět vyléčené živočichy zpět do přírody přednostně v místě jejich nálezu. Vypuštění do jiného vhodného prostředí je možné pouze po vyloučení rizika opakovaného poranění nebo rizika stresu, ke kterému by mohlo dojít bezprostředně po vypuštění. Vypustit uzdravené živočichy lze pouze v průběhu ročního období, kdy je daný druh aktivní (např. zrovna nehibernuje a má dostatek potravy v přírodě).⁵⁴ Nejčastějšími „pacienty“ záchranných stanic jsou různí ptáci a na podzim ježci.

6.1 Vztah mezi ochranou zvířat (proti týrání) a ochranou přírody

Ochrana zvířat je odlišována od ochrany přírody. Ochrana zvířat se vztahuje na každé jednotlivé zvíře, chrání jej před týráním a zbytečným utrpením a snaží se mu zajistit ideální životní podmínky. Týká se všech zvířat, ať už volně žijících nebo v lidské péči, a zahrnuje na rozdíl od ochrany přírody i všechna domestikovaná zvířata. Ochrana přírody se týká živočišných druhů a ekosystémů, ve kterých přirozeně žijí. Zvířata, která jsou chráněna v rámci ochrany přírody, patří mezi druhy volně žijících živočichů, které chceme jako takové zachovat. Úprava se vztahuje i na jedince volně žijících živočichů chovaných v zajetí.

V rámci ochrany zvířat v lidské péči je kladen největší důraz na zajištění příznivých životních podmínek (welfare), kdežto u ochrany volně žijících živočichů se usiluje o zachování pro ně dostatečného životního prostoru (přírodních stanovišť), ve kterém by jejich populace mohly nerušeně přežívat.

Důležitou součástí ochrany zvířat je též ochrana jejich zdraví, kterou upravují veterinární předpisy, a která zahrnuje zvířata žijící v lidské péči i volně žijící zvířata.

⁵⁴ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 416 - 417

Všechny uvedené oblasti ochrany spolu navzájem souvisí, prolínají se a doplňují. Navazují na další sféry právní úpravy vztahující se na zvířata – myslivecký zákon, rybářský zákon, ekologické zemědělství, různé předpisy o ochraně životního prostředí apod.

Závěrem lze obecně říct, že pro volně žijící živočichy má zásadní význam ochrana v rámci přírody a jejich ekosystémů, a pro zvířata žijící v lidské péči má hlavní význam jejich ochrana dle zákona na ochranu zvířat proti týrání.⁵⁶

7 Právní ochrana zvířat v lidské péči

V následujících podkapitolách bude nejprve v několika prvních odstavcích představena daná kategorie zvířat v lidské péči a popsána její pozice v lidském světě. Právní ochrana bude následovat. Mezi kategorie zvířat v lidské péči se řadí: zvířata ze zájmových chovů, hospodářská zvířata, pokusná zvířata a zvířata v zoologických zahradách. Přidávám též zvířata určená k zábavě lidí (cirkusová).

7.1 Domácí zvířata a zájmové chovy

Kategorii zvířat v zájmových chovech se budu věnovat obsáhleji než ostatním kategoriím, jelikož je občanům našeho státu nejbližší a může se týkat v průběhu života úplně každého.

Tzv. domácí mazlíčci mají v dnešní společnosti naprosto unikátní postavení a žijí v naprostém kontrastu k některým dalším kategoriím zvířat (především k hospodářským a pokusným zvířatům). Fenomén zvířat v roli společníků existoval již od velmi dávných dob (pravěk), ale v nynější lidské společnosti jsou domácí zvířata až personifikována a mnohdy se stávají rovnocennými rodinnými členy. Slaví se jejich narozeniny, dávají se jim vánoční dárky a někdy se berou s sebou na dovolené. Jejich význam jako společníků v rodinném životě i pro osamělé osoby je neocenitelný. Lidé k nim mají silný emocionální vztah, komunikují s nimi jako s dětmi a tráví s nimi rádi volný čas. Je to poměrně zvláštní jev, protože živí tvorové mívají obecně nejsilnější emocionální vazby na jedince vlastního živočišného druhu. Některé osoby se mnohdy k domácím mazlíčkům chovají lépe než k lidem, a to i blízkým. Chov

⁵⁶ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 18-19

domácích zvířat se stal velmi komercializovanou záležitostí a je výnosným obchodem, jelikož majitelé domácích mazlíčků jsou ochotni vydávat nemalé prostředky za speciální stravu a různé pomůcky, potřeby a hračky.

Výjimečné postavení mezi domácími mazlíčky má pes. Prakticky všude ve světě jsou psi považováni za nejmilovanější společníky a dostává se jim mnoho vstřícnosti dokonce na úkor lidí, kteří by si ji spíše zasloužili. Lidé si často péčí o psy suplují emoční dráhu rodič-dítě. Sice to psům zajišťuje již po staletí pohodlnou existenci aniž by museli něco aktivně poskytovat, ale také to může vést k přílišnému polidšťování hraničícím až s týráním. Jedná se o navlékání do různých oblečků, barvení srsti, odstraňování pachových žláz, používání parfémů, kupírování ocasů a ušních boltců apod. Obdobně to platí i pro kočky.

Pokud je chovatel ovlivněn módními trendy a snahou o extrémní prezentaci sama sebe, nezřídka si pořizuje jako mazlíčky i jedince původně volně žijících druhů zvířat či jedince plemen nevhodných k chovu v domácnosti. Z neznalosti či vlivem antropomorfizace (polidšťování) zvířat dochází ke stavům vyvolávajícím jejich utrpení. Někteří majitelé se po prozření, co péče o takové zvíře obnáší, snaží zvířete zbavit. Prostory určené k chovu zájmových zvířat v domácnosti (terária, akvária, klece) velice často omezují jejich přirozený pohyb a případně hru. Vlivem těchto podmínek spolu s nevhodnou výživou může u zvířat docházet ke změnám metabolismu a poruchám tělesných funkcí (tloustnutí, poruchy reprodukce, poruchy pohybového aparátu). Jedinci některých zájmově chovaných druhů jsou šlechtěni k dosažení určitých tělesných vlastností jako např. určité velikosti, hmotnosti, barvě a délce ochlupení či bezchluposti. U takových vyšlechtěných jedinců je vysoká pravděpodobnost onemocnění a brzkého úmrtí.⁵⁷

Povinnosti chovatelů stanovené k zajištění ochrany zvířat v zájmových chovech jsou vymezeny v § 13 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Především jde o povinnost zabezpečit zvířeti v zájmovém chovu přiměřené podmínky k zachování jeho fyziologických funkcí a zajištění jeho potřeb tak, aby nedocházelo ke vzniku bolesti, utrpení nebo poškození zdraví zvířete (§ 13 odst. 1). Obdobou této povinnosti je příkaz uložený všem chovatelům v § 4 odst. 1 a) zákona č. 166/1999 Sb., veterinárního zákona. Pokud plnění uvedených povinností zabezpečeno není nebo pokud se zvíře nedokáže adaptovat i přes

⁵⁷ Blíže viz. MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 67-68

splněné podmínky, nesmí být toto zvíře v zájmovém chovu chováno. Dále je dle § 13 odst. 2 každý chovatel odpovědný za zdraví a dobrý stav chovaného zvířete. To platí i pro osoby, které se ujaly opuštěného či toulavého zvířete. Za splnění povinnosti se však v takovém případě považuje i oznámení místa nálezu zvířete obci nebo předání takového zvířete do útulku. S ustanovením § 13 odst. 2 souvisí opět povinnost stanovená v § 4 odst. 1 veterinárního zákona, a to jest sledovat zdravotní stav zvířat a poskytovat jim veterinární péči. Ustanovení § 13 odst. 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání má za cíl zabránit tomu, aby byla zvířata svěřena do péče osobám, které jsou mentálně nevyspělé k řádnému zajištění péče o chovaná zvířata, a tím nedocházelo k týrání zvířat. Pro schopnost zajištění řádné péče o zvíře je určena věková hranice 15 let a mladší osobě může být darováno nebo prodáno zvíře jen se souhlasem zákonného zástupce (to samé platí u osob pravomocně omezených ve způsobilosti k právním úkonům). V rámci provozování obchodů se zvířaty je také právně zajištěna ochrana prodávaných zvířat. Podle § 13a zákona na ochranu zvířat proti týrání je obchodník povinen oznámit výkon živnosti vázané, pro kterou vyžaduje živnostenský zákon (č. 455/1991 Sb.) odbornou způsobilost, a dále musí nahlásit druhy a počty zvířat příslušné krajské veterinární správě a doložit způsob zajištění péče o ně. Vzhledem k praxi stojí za zvláštní pozornost povinnost učinit opatření proti úniku chovaných zvířat (opět § 13 odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání). Tato povinnost souvisí s ochranou zvířat proti utrpení. V případě úniku se zvíře dostává do neznámého prostředí, což ho může stresovat, nedostává se mu dostatečné péče, může trpět nedostatkem vody a potravy, může být pronásledováno a vystaveno nebezpečí. Jde o ochranu zvířat samotných, ale také o ochranu osob rozdílných od chovatele a jejich majetku. Způsob zajištění proti úniku není konkrétně stanoven a záleží na posouzení konkrétního zvířete a jeho schopností chovatelem.⁵⁸

Zákon na ochranu zvířat proti týrání stanovil odpovědnostní a institucionální rámec také pro ochranu těch zvířat, jejichž vlastníci jako chovatel v poskytování řádné péče selhal – opuštěná a toulavá zvířata. Opuštění zvířete je zákonem na ochranu zvířat proti týrání výslovně zakázáno dokonce dvakrát (v § 4 odst. 1 písm. s) je označeno za týrání a zakázáno, podruhé je zakázáno zvlášť v § 6). Nový občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.) stanovuje speciální úpravu pro ztracená a opuštěná zvířata, která respektuje jejich povahu živých tvorů. Dle

⁵⁸ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 329-330

obecného ustanovení § 1052 má být ztracená věc vrácena tomu, kdo ji ztratil, či vlastníkovi. Navazující ustanovení již zohledňuje odlišnou povahu zvířat vůči věcem a zvýhodňuje pozici nálezce zvířete. Pokud má nálezce o nalezené zvíře zájem, může si ho dle § 1058 občanského zákoníku ponechat v péči, a nález zvířete pouze ohlásit obci. Pokud se jedná o zvíře zjevně určené k zájmovému chovu, nálezce nabývá vlastnické právo po 2 měsících od nález, když se o něj vlastník nepřihlásí (§ 1059 odst. 1 občanského zákoníku). Nálezce bez zájmu o zvíře ho odevzdá obci. Zvíře je umístěno do útulku a po uplynutí 4 měsíců ho lze předat novému vlastníkovi. Právní úpravu občanského zákoníku doplňuje zákon na ochranu zvířat proti týrání (č. 246/1992 Sb.) a veterinární zákon (č. 166/1999 Sb.). Zákon na ochranu zvířat proti týrání dává dle § 13 odst. 2 odpovědnost každému, kdo se ujal toulavého nebo opuštěného zvířete (za jeho zdraví a dobrý stav). Kdo se takového zvířete ujmout nechce, předá ho do příslušného útulku. Také musí oznámit nález obci. Dle § 42 veterinárního zákona smí odchyt opuštěných a toulavých psů a koček provádět pouze vyškolené osoby na základě povolení Státní veterinární správy. Po odchytu má být zvíře neznámého majitele nabídnuto případnému občanskému sdružení podílejícímu se na plnění úkolů ochrany zvířat nebo má být umístěno do útulku (§ 42 odst. 5 veterinárního zákona). V ochraně toulavých a opuštěných zvířat tedy hraje síť útulků významnou a nepostradatelnou roli. V útulcích pečují o zvířata pouze osoby způsobilé dle § 42 odst. 2 veterinárního zákona. Provozovatel útulku je dle zákona na ochranu zvířat proti týrání povinen umožnit vstup pracovníků orgánů ochrany zvířat, poskytnout jim potřebné informace a součinnost, na požádání předvést zvíře, mít provozní řád zabezpečující ochranu welfare zvířat a organizaci pracovních postupů, vést evidenci přijatých a vydaných zvířat a jejich nových chovatelů, vést evidenci úniků zvířat a předkládat na požádání doklad o odborné způsobilosti. Uvedené povinnosti se vztahují na provozovatele obecních i soukromých útulků. Za útulek se považují veškerá zařízení přijímající opuštěná a toulavá zvířata a pečující o ně. Zařízení nemusí být útlukem výslovně označeno. Plnění výše uvedených povinností se tak nemůže žádný provozovatel obdobného zařízení vyhnout.⁵⁹

⁵⁹ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 332-335

7.2 Zvířata využívaná v podnikatelské sféře - hospodářská zvířata, pokusná zvířata a zvířata využívaná k zábavě

7.2.1 Ochrana hospodářských zvířat

Pojem „hospodářské zvíře“ je definován v § 3 písm. d zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týraní: *„hospodářským zvířetem je zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací.“*. Hospodářská zvířata jsou chována pro přímý hospodářský užitek, kterým může být věcný produkt (vejce, mléko, maso, kůže, vlna) nebo užitečná práce (tažná zvířata). Mezi hospodářská zvířata se mohou řadit také psi, kteří splňují znak užitečné práce pro člověka (hlídací, pastervecký pes apod.), ale jsou zvláštním případem, co se dle zákona považuje za zvíře v zájmovém chovu. Mezi hospodářská zvířata jsou u nás řazena kožešinová zvířata, jejichž chov je již za hranicí etické únosnosti a v řadě evropských zemí (ČR, SRN, Velká Británie, Rakousko, Nizozemsko, Švýcarsko aj.) byl jejich farmový chov zakázán nebo byly stanoveny velmi přísné podmínky ve prospěch zvířat.

Cílem zákona je zajistit hospodářským zvířatům uspokojivé životní podmínky (welfare) a ochránit je před utrpením. Zákon stanovuje povinnosti chovatelů a zakázané činnosti a postupy při chovu. Chovatelé jsou zejména povinni zajistit chovaným hospodářským zvířatům dostatečný přísun vody a krmení, dostatek pohybu, ochranu před klimatickými vlivy, pečující a ohleduplný personál, zdravotní péči včetně okamžitě dostupných pomůcek léků k řešení akutních případů nemoci nebo zranění, kontrolovat uvazování zvířat, zabránit jejich úniku aj. (§ 11, § 12a, § 12b a § 12c zákona č. 246/1992 Sb.). V intenzivních chovech je povinno zajistit alespoň jednou denně prohlídku hospodářských zvířat a technologických zařízení. V § 12 odst. 1 zákona č. 246/1992 Sb. je obecně vyjádřena povinnost chovatele zajistit zvířatům jejich fyziologické a etologické⁶⁰ potřeby s ohledem na jejich druh, stádium vývoje a

⁶⁰ Etologie je nauka o chování zvířat. Zvířeti by se mělo co nejvíce umožnit jeho přirozené chování.

schopnost adaptace na prostředí. Zakázané činnosti, které mohou zvíře týrat, jsou stanoveny v § 9 zákona č. 246/1992 Sb.:

„(1) Při chovu hospodářských zvířat je zakázáno

a) chovat zvíře v izolaci, působí-li mu to utrpení, pokud to nevyžadují zvláštní předpisy,

b) chovat zvířata v tak velkých nebo v tak uspořádaných skupinách anebo v takových prostorách,

1. ve kterých jim míra nebo četnost vzájemných útoků působí utrpení,

2. které neumožňují přirozený odpočinek či řádnou péči,

3. ve kterých nemohou uspokojit své potřeby v příjmu potravy a vody anebo jiné potřeby nezbytné pro jejich život a zdraví,

c) chovat zvířata trvale ve tmě nebo je ponechat bez náležité doby odpočinku od umělého osvětlení,

d) používat takové způsoby nebo postupy plemenitby, které způsobují nebo mohou způsobit zvířeti utrpení nebo zranění,

e) chovat zvíře k hospodářským účelům, u něhož lze na základě jeho fenotypu nebo genotypu očekávat, že bude chováno v dalších generacích se škodlivými účinky na jeho zdraví a životní pohodu.

(2) Je zakázáno hospodářská zvířata používat k dosažení jiných cílů, včetně nátlakových akcí, nejedná-li se o veřejné vystoupení nebo použití zvířete k plnění úkolů stanovených ozbrojeným silám, bezpečnostním sborům nebo obecní policii zvláštními právními předpisy.“

Hospodářská zvířata musí být též chována s ohledem na jejich charakteristiky (druh, věk, hmotnost apod.) v souladu s minimálními standardy, které stanovuje vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat. Dále je v § 10 zákona č. 246/1992 Sb. uložena chovatelům povinnost změnit nebo upravit nevhodnou technologii způsobující utrpení zvířat. Pro zvířata dovážená do ČR ze třetích zemí platí, že musí být doprovázena osvědčením od veterinárního lékaře ze země původu, které osvědčuje, že se zvířetem bylo zacházeno přinejmenším rovnocenným způsobem jako v ČR a v zemích Evropské Unie. Související úprava se nachází ve veterinárním zákoně (č. 166/1999 Sb.) v § 4 a 5. Mimo jiné musí chovatel dle § 5 odst. 4 veterinárního zákona oznamovat nejpozději 7 dní předem krajské veterinární správě zahájení a

ukončení podnikatelské činnosti a též je povinen ji informovat o změnách v druzích a ustájení zvířat.

Z důvodu tlaku na maximální snižování cen komodit na trhu bylo přibližně od poloviny 20. století vyvíjeno tzv. intenzivní (průmyslové) zemědělství, ve kterém přestaly chovy hospodářských zvířat respektovat většinu jejich potřeb a zacházelo se s nimi jako s pouhými věcmi. Tato situace se dnes mění k lepšímu, kdy předpisy EU a jednotlivých členských zemí stanovují některé základní požadavky na chov. Legislativa jde postupně vstříc potřebám hospodářských zvířat. Výrazné zlepšení zaznamenal například klecový chov slepic. Naději na lepší a přirozenější životní podmínky mají hospodářská zvířata v dnes již celkem rozvinutém a populárním ekologickém zemědělství.

Největší moc ovlivnit situaci hospodářských zvířat mají v rukou sami spotřebitelé, jejichž poptávka je pro podnikatele v chovech určující, a kteří mohou podporovat takové výrobky a zacházení se zvířaty, které je etičtější.⁶¹

7.2.2 Ochrana pokusných zvířat

Četnost a etická stránka pokusů na zvířatech pro lidské potřeby jsou závažnými problémy současného vztahu lidí ke zvířatům. Provádění pokusů na živých zvířatech je stále přes veškeré snahy o hledání alternativ považováno za nevyhnutelné. Provádění pokusů v řadě případů znamená, že pokusným zvířatům je nebo může být způsobena bolest, strach, utrpení nebo trvalé poškození zdraví. Tedy jde o činnosti, které by se mimo sféru pokusů považovaly za týrání zvířat. Současná právní úprava se zaměřuje na to, aby byla při veškeré pokusné činnosti minimalizována rizika vzniku utrpení. Postupně se zpřísňují podmínky pro povolování a provádění pokusů. Podmínkou provádění pokusů je zejména to, že jejich výsledku nelze dosáhnout jinou metodou.

Trendem současné právní úpravy pokusné činnosti je prosazování tzv. zásady 3R, která zahrnuje:

- *replacement* (nahrazování) – postupné nahrazování pokusů na živých zvířatech jinými metodami,
- *reduction* (snižování počtu) – omezování počtu zvířat využívaných pro experimenty,

⁶¹ Blíže viz. PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 69-73

- *refinement* (kultivování) – snaha o snížení četnosti až úplné vyloučení postupů, které jsou bolestivé nebo stresující, tj. využívání co nejšetrnějších metod, analgezie a anestezie.

Právní režim pokusů je z velké části ovlivněn předpisy Evropské unie. Proto v zákoně č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (dále jen „zákon na ochranu zvířat proti týrání“), v části páté (§ 15 - § 18g) nalezneme velmi podrobnou úpravu pokusů. Tato úprava zahrnuje především řadu povolovacích procesů, jelikož žádné pokusy nelze provádět bez povolení. Povolením podléhají jak zařízení, která chovají pokusná zvířata, tak zařízení, která je užívají k provádění pokusů. Povolovány musí být i tzv. projekty pokusů (podrobné plány pokusů skládající se z odůvodnění a popisu průběhu). Celkem novým prvkem právní úpravy (od r. 2013) je tzv. netechnické shrnutí projektu pokusu, které je součástí žádosti o schválení projektu pokusu. Tento prvek může být zajímavý z hlediska informování široké veřejnosti o pokusné činnosti. V případě schválení projektu pokusu musí být jeho netechnické shrnutí zveřejněno (např. netechnická shrnutí projektů pokusů schvalovaných Ministerstvem zemědělství jsou dostupná na jeho internetových stránkách).⁶² Zákon na ochranu zvířat proti týrání obsahuje mimo úpravu povolování pokusů také podmínky výkonu pokusů na zvířatech, vlastní průběh pokusů a jejich ukončení.

K chovu pokusných zvířat je potřeba oprávnění dle § 15a odst. 1 zákona na ochranu zvířat proti týrání a tento chov podléhá detailně upraveným přísným pravidlům (též obsažené v rámci § 15 zákona). Oprávnění uděluje na žádost Ministerstvo zemědělství a splnění všech požadavků ověřují 2 posuzovatelé. Zařízení, kde jsou pokusná zvířata chována, musí být oddělena od zařízení, kde jsou samotné pokusy prováděny. Všechny osoby zacházející s pokusnými zvířaty musí mít k tomu předepsanou odbornou způsobilost (vyšší či nižší úroveň dle míry odpovědnosti, obojí se vydává na 7 let s možností prodloužení platnosti). Každý chovatel pokusných zvířat je povinen určit osoby odpovědné za péči o pokusná zvířata, které dohlížejí na jejich životní podmínky, a je povinen zajistit veterinárního lékaře jako poradce ohledně dobrých životních podmínek pokusných zvířat a správného zacházení s nimi. Dále je povinen zřídit odbornou komisi pro zajišťování dobrých životních podmínek zvířat, která dohlíží na veškeré zacházení s pokusnými zvířaty v zařízení, poskytuje poradenství osobám

⁶²

http://www.vedakolemnas.cz/miranda2/m2/sys/galerie-download/VKN_31web.pdf?0.09570529498159885

zacházejícím se zvířaty v zařízení aj. Základní zásady chovu pokusných zvířat jsou specifikovány v § 17a-h zákona na ochranu zvířat proti týrání a mají chovaným zvířatům zajistit dobré životní podmínky. Týkají se prostor, vybavení a fungování chovných zařízení, vlastní péče o chovaná zvířata, jejich umístění a také zpracování a dodržování provozních řádů zařízení. Podrobnosti stanoví vyhláška č. 419/2012 Sb., o ochraně pokusných zvířat. Další povinnosti se týkají vedení záznamů o druzích a počtech chovaných pokusných zvířat a jejich původu. O psech, kočkách a primátech se vedou zvláštní záznamy.⁶³

Vlastní provádění pokusu musí být v souladu se všemi relevantními ustanoveními zákona na ochranu zvířat proti týrání a též musí být plně v souladu se schváleným projektem pokusu. Zákonná úprava je poněkud obsáhlá, a tak pouze uvedu její dílčí aspekty s promítnutím některých principů právní ochrany zvířat: 1. personální zajištění (princip odbornosti a kvalifikace), 2. ochrana zvířat při provádění pokusu (princip snižování utrpení), 3. zajištění ošetřovatelské péče (princip péče), 4. vedení a vykazování údajů (princip transparentnosti), 5. ukončení pokusu (princip neusmrcování bez důvodu a princip snižování utrpení).⁶⁴

7.2.3 *Ochrana zvířat využívaných k zábavě*

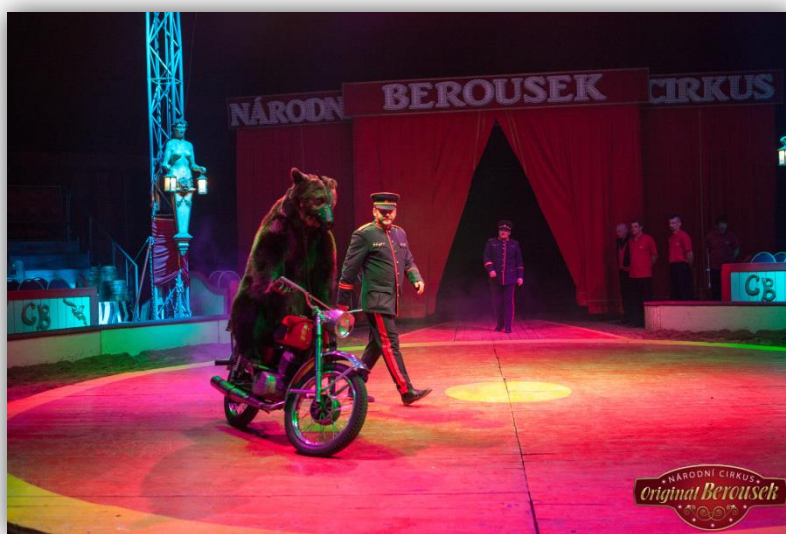
Zábavou ve smyslu této podkapitoly jsou míněna tzv. veřejná vystoupení zvířat. Mezi veřejná vystoupení zvířat patří cirkusová vystoupení, veřejná předvádění zvířat, výstavy či soutěžení zvířat. My se budeme zabývat cirkusovými vystoupeními s využitím zvířat, která jsou jedním z největších problémů a kontroverzí v boji za ochranu welfare zvířat.

V České republice je provozováno několik cirkusů (např. cirkus Berousek), které pro svoje vystoupení používají zvířata volně žijící nebo domestikovaná. Cirkusy se zvířaty mají v České republice dlouholetou tradici a ještě nedávno (cca za dětství dnešních dospělých a dříve) představovaly zejména pro nejmladší publikum senzační atrakci a možnost vidět z blízka některá divoká zvířata. Ve skutečnosti cirkus neplní žádný výchovný účel a v dnešní době uvědomění již ani tolik ten zábavný. Nabízí velice zkreslenou představu o chování

⁶³ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 331-2

⁶⁴ Blíže viz. tamtéž, s. 374-376

zvířat. Jádrem problému je, že tato cvičená zvířata často žijí v nevyhovujících a nedůstojných podmínkách. Prostory, ve kterých tráví většinu svého života, neodpovídají jejich přirozeným potřebám, které mohou naplňovat ve volné přírodě nebo v dobrých podmínkách v zajetí. Zvířata jsou neustále převážena z místa na místo a to u nich vyvolává stres. Drezura, která se provádí u cirkusových zvířat téměř od narození, deformuje jejich přirozené chování. Při drezuře mohou být využívány nepřiměřené metody, při kterých zvířata zažívají nepříjemné pocity a trpí.⁶⁵ Na obrázku můžeme vidět příklad představení, jehož průběh a příprava na něj téměř nepochybně zvířeti způsobovala nepohodlí a utrpení.

Obrázek 2- medvěd na motorce

Dnes již velice kvalitní a obsáhlé filmy a knihy nabízejí možnost seznámit se s volně žijícími zvířaty v jejich přirozeném prostředí a bez možného vzniku utrpení těchto zvířat. Proti cirkusům se zvířecími představeními brojí v první řadě organizace Svoboda zvířat, které usiluje o zákaz využívání všech druhů volně žijících zvířat v cirkusech v co nejkratším termínu, a současné vytvoření kvalitních životních podmínek pro ně ve spolupráci se státní správou, zoologickými zahradami a ochránářskými organizacemi.⁶⁶ Navíc zrušení zvířecích představení v cirkusech by vůbec nemuselo být pro inkriminovaná cirkusová zařízení likvidační. Největší a nejslavnější cirkus na světě *Cirque du Soleil* (původem z Kanady) se drží zásady nepoužívání zvířecích účinkujících, a těší se

⁶⁵ Blíže viz. <http://www.svobodazvirat.cz/kampane/cirkusy-bez-zvirat.htm> (přístup 9. 3. 2019)

⁶⁶ <http://www.svobodazvirat.cz/kampane/cirkusy-bez-zvirat.htm> (přístup 9. 3. 2019)

tak z titulu nejslavnějšího a komerčně nejúspěšnějšího cirkusu vůbec. K časné změně v legislativě i v praxi by mohla přispět rostoucí nevole společnosti vůči cirkusům se zvířaty. Zvířata jsou čím dál více vnímána jako cítící bytosti a díky tomu jsou děti i dospělí schopni vcítit se do situace drezírovaného zvířete a brojí proti takovému využívání zvířat minimálně nenavštěvováním inkriminovaných cirkusů. Snad to provozovatelé cirkusů správně uchopí a nezdůvodní si to jako okoukanost stávajících zvířecích představení a nebudou s myšlenkou posílení návštěvnosti vymýšlet a provádět další nové nepřírozené aktivity zvířat.

Oproti úpravě platné do začátku roku 2013 bohužel došlo k výraznému zmírnění právního režimu veřejných vystoupení. Předchozí právní úprava vyžadovala splnění 3 podmínek, a to 1. schválený řád ochrany zvířat při veřejném vystoupení Ministerstvem zemědělství, 2. oznámení údajů o plánovaném vystoupení krajské veterinární správě alespoň 14 dní před konáním a 3. souhlas místně příslušné obce s konáním veřejného vystoupení. V současnosti stačí splnit pouze jedinou podmínku – předchozí oznámení konání vystoupení s uvedením vymezených údajů krajské veterinární správě a příslušné obci. To znamená, že orgán ochrany zvířat ani obec nemohou předem zabránit konání veřejného vystoupení, i když lze důvodně usoudit, že bude průběh vystoupení odporovat zákonu na ochranu zvířat proti týrání (č. 246/1992 Sb.). Pracovníci orgánů ochrany zvířat jsou oprávněni ke vstupu na místa, kde se konají veřejná vystoupení zvířat, a mohou protizákonné aktivity stíhat jako delikt, ale možnost zastavit takové vystoupení není zákonem výslovně upravena. Je však možné uplatnit zvláštní opatření a případně udělit na místě závazný pokyn. Popsaná legislativní situace může znamenat snížení úrovně ochrany zvířat v ČR. Zákon č. 166/1999 Sb., veterinární zákon, stanoví v § 9 odst. 4 a 5, že cirkusy podléhají registraci krajskou veterinární správou. Ta vydává rejstříky cirkusových zvířat a míst konání cirkusových představení. Při mezistátním přemísťování je nutné, aby každé cirkusové zvíře mělo vlastní pas, který vystavuje schválený veterinární lékař pro tuto činnost a potvrzuje úřední veterinář krajské veterinární správy.⁶⁷

7.3 Zvířata v zoologických zahradách

⁶⁷ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 335-338

Hlavním legislativním pramenem zoologických zahrad je zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad. Zoologickou zahradou se (dle § 2 odst. 1 písm. a zákona) nazývá trvalé zařízení, v němž jsou chováni a po dobu alespoň 7 kalendářních dnů v roce pro veřejnost vystavování volně žijící živočichové a popřípadě též zvířata chovaná v zájmových chovech (kozy, drůbež, králíci apod.). Právní úprava zoologických zahrad stojí na pomezí ochrany zvířat jako jednotlivců a druhové ochrany, jelikož jsou v zoologických zahradách často chovány exempláře ohrožených druhů. Druhová ochrana je primárním posláním zoologických zahrad. Mají „*přispět k zachování druhové rozmanitosti volně žijících živočichů jejich chovem v lidské péči, se zřetelem na záchranu ohrožených druhů, jakož i výchovu veřejnosti k ochraně přírody*“ (§ 2 odst. 1 písm. b zákona o zoologických zahradách). Zákon o zoologických zahradách zavedl povinnost licencování zoologických zahrad. Zoologické zahrady je možné provozovat pouze na základě licence Ministerstva životního prostředí.

Při chovu zvířat v zoologických zahradách se uplatňují všechny relevantní požadavky zákona na ochranu zvířat proti týrání. Z hlediska zákona na ochranu zvířat proti týrání je provozovatel zoo chovatelem. Je však několik výjimek, kdy se vybrané požadavky zákona na ochranu zvířat proti týrání na zoologické zahrady nevztahují:

- povinnosti spojené s veřejným vystoupením, pokud se konají v areálu zoologické zahrady (§ 8 odst. 4 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání),
- povinnost mít k chovu jedinců druhů vyžadujících zvláštní péči povolení krajské veterinární správy (§ 13 odst. 5 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání),
- zákaz drezúry nově narozených primátů, ploutvonožců, kytovců vyjma delfinovitých, nosorožců, hrochů nebo žiraf, pokud jde ze strany zoologické zahrady o cílené pohybové aktivity těchto zvířat (§ 14a odst. 1 písm. b zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání).

Dodržování veterinárních požadavků v zoologických zahradách kontrolují veterinární správy a kontroly dodržování požadavků podle zákona na ochranu zvířat proti týrání provádějí orgány ochrany zvířat. Mohou ukládat pokuty za správné delikty a v případě splnění podmínek i zvláštní opatření. Protože je dodržování požadavků obou zákonů ve smyslu zajištění zdraví a životní pohody

zvířat zařazeno mezi podmínky řádného provozování zoologické zahrady, může být jejich porušování ze strany provozovatele důvodem ke zrušení licence.⁶⁸

8 Ochrana zvířat proti týrání

8.1 Účel zákona na ochranu proti týrání a jeho systematika

Dobrým životním podmínkám zvířat je přikládán stále větší a větší význam. Ochrana zvířat a životního prostředí je součástí jádra kulturního postoje evropské společnosti. Protokol o ochraně a dobrých životních podmínkách zvířat k Amsterodamské smlouvě označuje zvířata za vnímající bytosti a požaduje, aby EU a její členské státy zohlednily ve svých právních rádech ideální životní podmínky zvířat.⁶⁹

Zákon na ochranu zvířat proti týrání vychází z myšlenky, že zvířata jsou stejně jako lidé živými tvory, kteří jsou schopni na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a proto si zasluhují pozornost, ochranu a péči ze strany člověka (z preambule zákona). Základní pohnutkou ke vzniku tohoto zákona bylo etické smýšlení naší společnosti. **Účelem zákona** je zajistit šetrné zacházení se zvířaty a ochránit je před týráním, poškozováním zdraví a bezdůvodným usmrcováním ze strany člověka. U zvířat v lidské péči jde hlavně o to, aby měla zajištěnou dostatečnou potravu, napájení, dostatek prostoru, šetrné zacházení a další nezbytné podmínky k dobrému životu. U volně žijících zvířat zákon stanovuje zakázané způsoby jejich usmrcování a odchytu, zakázané činnosti s nimi a zajištění welfare pro z přírody odchycená handicapovaná zvířata.

Zákon se skládá z **obecných ustanovení** a **zvláštní části** věnované několika základním skupinám zvířat, pro které stanovuje specifickou úpravu dle jejich odlišujících se potřeb. Obecná ustanovení se týkají především pojmosloví, zákazu týrání, zákazu propagace týrání a regulace usmrcování zvířat a jejich přepravy. Zákon systematicky rozděluje zvířata na: a) zvířata hospodářská, b) zvířata v zájmových chovech, c) volně žijící zvířata a d) pokusná zvířata. Podle tohoto rozčlenění pro ně stanovuje přizpůsobený ochranný režim. Zákon též

⁶⁸ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 441-443

⁶⁹ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 36

obsahuje institucionální záruky této ochrany zvířat. Stanovuje orgány ochrany zvířat a jejich působnost, výkon dozoru, sankce za porušování tohoto zákona (popř. i souvisejících předpisů) a tzv. zvláštní opatření užívaná vedle pokuty.⁷⁰

8.2 Přijetí zákona na ochranu zvířat proti týrání a jeho přínosy

Po r. 1989 si společenské klima vynutilo vytvoření právních předpisů k ochraně zvířat. V dubnu 1992 byl proto Českou národní radou schválen zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (dále jako „ZOZT“). Již před vydáním zákona byl díky nové politické a právní situaci umožněn vznik prvních ochránářských hnutí v podobě občanských sdružení. Objevily se rovněž první živelně se rozvíjející a často obtížně realizovatelné snahy usilující o přijetí „práv zvířat“ a dalších problematických požadavků (např. zákaz využití masa, zákaz lovu). K přípravě zákona a jeho prováděcích předpisů však bylo na prvním místě potřeba zpracovat reálné odborné poznatky a požadavky, ve kterých by byly respektovány zásady ochrany zvířat a péče o jejich pohodu v souladu s dalšími právními předpisy včetně mezinárodních předpisů (především úmluv Rady Evropy k ochraně zvířat). Jejich přijetí Československou republikou bylo v tomto období vnímáno jako prioritní. V souvislosti s tímto lze vyzdvihnout fakt, že naši českoslovenští odborníci byli od roku 1993 sledovateli a poté i členy „Stálého výboru Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely při Radě Evropy“. Československo bylo prvním z postkomunistických států, který splňoval podmínky pro přijetí dohod Rady Evropy (dále jako „RE“). Ty vytvářely základ předpisů pro ochranu zvířat v Evropské unii, a jsou proto v obecných zásadách i součástí českých právních předpisů. V roce 2004, ještě před vstupem do EU, byla ČR smluvní stranou všech pěti dohod RE vztahujících se k ochraně zvířat proti týrání a bylo uznáno, že naše předpisy jsou v harmonii s předpisy EU.

Orgánem ochrany zvířat se dle kompetenčního zákona a zákona na ochranu zvířat proti týrání stalo Ministerstvo zemědělství jako zastřešující instituce provádějící řídicí a organizační činnost. Nižšími orgány ochrany zvířat se staly příslušné státní orgány řídicí instituce provádějící pokusy na zvířatech (příslušná ministerstva a Akademie Věd ČR), Státní veterinární správa jako orgán dozoru a obce. Podle ZOZT byla také ustavena Ústřední komise pro ochranu

⁷⁰ PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 35-36

zvířat (dále jen „ÚKOZ“) a působila jako orgán ochrany zvířat. Byla složená ze zástupců příslušných státních orgánů a reprezentantů nevládních organizací. Na základě novely ZOZT se však od 1. ledna 2009 ÚKOZ stala pouze poradní komisí ministra a tím ztratila rozhodovací pravomoci. V rámci odboru živočišných komodit bylo nově zřízeno oddělení ochrany zvířat. Dodržování předpisů RE, Evropské Unie a národních předpisů na ochranu zvířat bylo a stále je při současné praxi kontrolováno příslušnými orgány Evropské komise. Z dokumentace z těchto kontrol lze doložit, že mezinárodně stanovené zásady ochrany zvířat byly a jsou v ČR dodržovány a dozorová činnost je na dobré úrovni.

Mezi přínosy přijetí ZOZT se jako první řadí omezení takových technologií v chovech hospodářských zvířat, které byly spojeny s utrpením zvířat. Je to např. zákaz trvalého uvazování ustájených telat a prasnic, zpřísnění podmínek přepravy hospodářských zvířat a prosazení několika moderních halových chovů nosnic místo klecových chovů. Na druhou stranu se například nepodařilo plně prosadit zásadu, aby nebyla při dlouhých cestách přepravována jatečná zvířata, ale již pouze z nich získané produkty. V chovech zájmových zvířat se prosadil např. zákaz kupírování⁷¹ ušních boltců u psů. Také se realizovaly zásady ochrany opuštěných a toulavých zvířat. Od roku 1992 se zvýšil počet oficiálních útulků pro toulavá a opuštěná zvířata z jednoho na více než 150. Obce využívají možnost ukládání sankcí a zvláštních opatření pro omezení výskytu takových zvířat. V ochraně volně žijících zvířat byl prosazen do zákona zákaz odchytu a usmrcování nedovolenými způsoby. Byl zakotven zákaz provozování mobilních zvěřinců, terárií a akvárií. Také bylo zakázáno zahajování výcviků jedinců vybraných druhů zvířat (nově narozených primátů, ploutvonožců, hrochů, žiraf atd.) pro účely cirkusové drezúry. Zákon rovněž zpřísnil podmínky pro dodavatele, chovatele a uživatele pokusných zvířat, díky čemuž muselo několik pokusných zařízení ukončit svou činnost. Nakonec se podařilo snižovat celkové počty prováděných pokusů na živých zvířatech zavedením cíleně zpřísněného a vícestupňového schvalování projektů pokusů a zavedením systému schvalování a akreditací pokusných zařízení.

Stav ochrany zvířat a péče o jejich životní pohodu je v ČR pravidelně od roku 1994 komplexně vyhodnocován v česko-anglickém bulletinu Státní

⁷¹ Kupírování uší je zákrok, kdy se psovi zastříhnou uši do špičky a přišijí se mu k hlavě tak, aby stály směrem nahoru. Psovi to sice dodá ostražitější výraz, ale velmi tím trpí.
viz. <https://www.alik.cz/a/co-je-to-kupirovani>

veterinární správy „Program ochrany zvířat – Animal Protection Programme“⁷². Pětadvacetileté systematické pozorování umožňuje popsat obecné trendy a poukázat jak na přínosy a úspěchy českého přístupu k problematice, tak i na některé slabosti českého systému ochrany zvířat.⁷³

9 České organizace, občanská sdružení a projekty zaměřující se na ochranu, práva a životní pohodu zvířat

➤ Svoboda zvířat (www.svobodazvirat.cz)

Svoboda zvířat (dále „SZ“) je celostátní nezisková organizace pro ochranu práv zvířat. SZ zahájila svou činnost v roce 1994. Je to organizace, jejíž práci velmi oceňuji a přijde mi v rámci kapitoly jako nejefektivnější a nejkomplexnější. Dokáže reagovat na všechny závažné problémy v rámci welfare zvířat a neřídka bývá úspěšná. Hlavním cílem SZ je změnit pohled veřejnosti na zvířata tak, aby byla vnímána jako hodnotná sama o sobě, a ne jen podle jejich možného užitku pro člověka. Vychází z ideologie, že každý život na světě má svou vlastní neopakovatelnou hodnotu, která není závislá na momentálním hodnocení člověkem.

SZ vyvíjí úsilí o změnu vztahu veřejnosti ke zvířatům tím, že pořádá odborné konference, besedy, výstavy, informační stánky, promítání dokumentárních filmů a ochutnávky veganských jídel. V rámci reklamních kampaní vydává letáky, brožury i filmové dokumenty. SZ organizuje kampaně bojující například za ukončení komerčního zneužívání tzv. kožešinových zvířat (norek, mýval apod.), za nahrazení pokusů na zvířatech jinými metodami a za cirkusy bez zvířat. Angažuje se též v ekologické a etické výchově na školách i na veřejných místech. Dále v rámci kampaní organizuje petiční akce, demonstrace, připomínkuje návrhy zákonů a vyhlášek týkajících se ochrany zvířat, vypracovává z hlediska ochrany zvířat příznivější legislativní návrhy, jedná s úřady a zúčastňuje se správních řízení. Právo spolků účastnit se správních řízení vyplývá z

⁷² Přístupné na <https://www.svscr.cz/category/dokumenty-a-publikace/prehled-podle-temat/program-ochrany-zvirat/>

⁷³ Blíže viz. MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ, Adam DOLEŽAL a kol. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 650-655

§ 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Do civilních řízení mohou návrhem vstupovat jako vedlejší účastníci dle § 93 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu.

SZ má též kompetence v udělování certifikátů. V rámci propagace kosmetiky a prostředků pro domácnost netestovaných na zvířatech SZ uděluje mezinárodní certifikáty Humánní kosmetický standard a Humánní standard pro prostředky pro domácnost. Obchodníkům, kteří se rozhodnou neprodávat pravé kožešiny, také uděluje certifikát Obchod bez kožešin. Certifikáty jsou v jednotlivých evropských zemích udělovány členskými organizacemi Evropské koalice za ukončení pokusů na zvířatech (ECEAE)⁷⁴. V České republice má toto oprávnění právě SZ. Oproti jiným zemím jsou certifikáty českým společností udělovány zdarma a výrobci platí pouze audit.

SZ spolupracuje s českými i zahraničními organizacemi na ochranu zvířat. V rámci mezinárodní spolupráce je SZ např. členem Aliance za módu bez kožešin - Fur Free Alliance, Evropské koalice za ukončení pokusů na zvířatech (ECEAE) a Evropské sítě za ukončení držení volně žijících zvířat v zajetí (ENDCAP). SZ se také snaží o diskuzi a spolupráci se státními orgány ochrany zvířat (s Ústřední komisí pro ochranu zvířat, Státní veterinární správou a Ministerstvem zemědělství).⁷⁵

Obrázek 3

Z úspěchů:

- ✓ napomohla prosazení zákazu chovu tzv. kožešinových zvířat v ČR účastí ve vnějším připomínkovém řízení k novele zákona na ochranu zvířat proti týrání (zákon č. 255/2017 Sb.), která stanovila povinnost ukončení chovů kožešinových zvířat do 31. 1. 2019⁷⁶

⁷⁴ viz. <http://www.eceae.org/>

⁷⁵ Blíže viz. <http://www.svobodazvirat.cz/o-nas/kdo-jsme.htm> (přístup 1. 12. 2018) a <http://www.svobodazvirat.cz/novinky/certifikaty-pro-vyrobky-bez-testu-na-zviratech-slavi-15-let.htm> (přístup 22. 2. 2019)

⁷⁶ viz. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-255>

- ✓ napomohla prosadit celoevropský zákaz dovozu a prodeje kosmetiky testované na zvířatech účastí na mnohaleté kampani ECEAE (Evropské koalice za ukončení pokusů na zvířatech) - 11. března 2013 v EU začal platit zákaz dovozu a prodeje kosmetiky testované na zvířatech (Nařízení č. 1223/2009)⁷⁷
- ✓ aktivně se zasadila o prosazení zákazu dovozu a prodeje psích a kočičích kožešin v EU (nařízení ES č. 1523/2007)⁷⁸
- ✓ do mnoha televizních reportáží, novinových článků a rozhlasových pořadů se SZ podařilo prosadit téma ochrany zvířat
- ✓ angažuje se v odchycování opuštěných koček, jejich léčení a umístování do pečujících rodin

➤ Veggie Parade

Veggie Parade je každoroční pochod pojatý jako oslava etického vztahu ke zvířatům v ulicích Prahy. Minulý průvod se konal v červnu 2018 a byl posledním po 10 letech fungování. Doprovodný program se nesl v duchu veganských jídel.

Obrázek 4

➤ Otevři oči (www.otevrioci.cz)

⁷⁷ viz. <http://www.pokusynazviratech.cz/konec-krute-kosmetiky-v-evrope.htm> a <https://www.netestovanonazviratech.cz/muzeme-se-spolehat-na-zakaz-testovani-kosmetiky-na-zviratech/> (přístup 21. 2. 2019)

⁷⁸ viz. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R1523&from=EN> (přístup 21. 2. 2019)

Otevři oči je nezisková organizace vyvíjející činnost ke zlepšení postavení zvířat ve společnosti prostřednictvím podpory a propagace veganství. Spolek působí na čistě dobrovolnické bázi a nemá žádné zaměstnance. Jeho činnost je financována zejména dary od individuálních příznivců. Spolek působí v Praze, ale vydává a distribuuje tiskové materiály pro celou Českou republiku i Slovensko. Mezi další hlavní aktivity spolku patří např. pravidelné veřejné akce jako ochutnávky veganských pokrmů zdarma, komunitní večere, informační stánky na festivalech, každoroční akce jako Veggie Parade, Vánoce bez násilí nebo Světový den hospodářských zvířat atd.⁷⁹ Na internetových stránkách spolku jsou pro veřejnost dostupné recepty bez využití ingrediencí živočišného původu, příručky, letáčky, dokumentární filmy, propagační články a popisy způsobů získávání živočišných produktů (mléka, vajec apod.) včetně údajů ze statistik.

Obrázek 5

➤ Zvíře v tísní, z. s. (<http://www.zvirevtisni.org/>)

Občanské sdružení (od r. 2014 zapsaný spolek) Zvíře v tísní vzniklo v únoru 2012 s cílem pomoci opuštěným a týraným zvířatům. Je to nezisková organizace, která není dotována státem. Má transparentní účet, na který může veřejnost přispívat. Zachraňuje zvířata v ohrožení, strádající a bezprizorní.

Zajišťuje jim domov, azyl nebo dočasnou péči, veterinární ošetření a

⁷⁹ Dostupné na <http://otevrioci.cz/o-nas/> (přístup 1. 12. 2018)

přemísťování do vhodných podmínek. Stará se o tato zvířata v soukromém azylu na Praze-východ. Někdy jde o poslední šanci pro zvířata, která jsou zubožená, nemocná, stará, nechtěná nebo zapomenutá. Spolek je tvůrcem projektů a osvětových programů. Snaží se informovat širokou veřejnost a pořádá charitativní akce a obchody.⁸⁰ Přes jejich internetové stránky lze započít proces adopce konkrétního zvířete v tísni, přispívat na péči o vybrané zvíře, nakupovat charitativní předměty, nahlásit týrání zvířete, podívat se na seznam českých a slovenských útulků a na seznam značek dostupných v ČR, které netestují své produkty na zvířatech.

Obrázek 6

10 Orgány ochrany zvířat

Orgány ochrany zvířat zajišťují výkon státní správy a jsou to:

- Ministerstvo zemědělství (zahrnující ústřední komisi)
- Orgány veterinární správy
- Obecní úřady obcí s přenesenou působností
- Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany (ve vymezených případech)
- Příslušné ústřední orgány státní správy a Akademie věd ČR v oblasti ochrany pokusných zvířat
- Obce ve vymezeném rozsahu

Ministerstvo zemědělství je ústředním orgánem státní správy v oblasti ochrany zvířat proti týrání a řídí výkon státní správy, stanovuje hlavní úkoly, řídí je a koordinuje a zajišťuje jejich kontrolu. Spolupracuje s dalšími ústředními

⁸⁰ Dostupné na <http://www.zvirevtisni.org/> v sekci „Úvod“ (přístup 1. 12. 2018)

orgány státní správy, s Akademií věd, s vysokými školami a s nevládními organizacemi podílejícími se na plnění úkolů v oblasti ochrany zvířat. Schvaluje statut a jednací řád ústřední komise. Ústřední komise je zřízena jako poradní orgán na úseku ochrany zvířat a pro plnění svých úkolů zřizuje jako své pracovní orgány 4 výbory – výbor pro ochranu hospodářských zvířat, výbor pro ochranu volně žijících zvířat, výbor pro ochranu zvířat v zájmových chovech a výbor pro ochranu pokusných zvířat. Komise především doporučuje opatření, koordinuje plnění úkolů a vypracovává podklady pro rozhodnutí ministra. Ministerstvo zemědělství má řadu působností v oblasti pokusů na zvířatech. Vede celkovou evidenci pokusných zvířat, která byla použita k pokusům, schvaluje řády ochrany zvířat, vyjadřuje se k udělování licencí zoologických zahradám, vydává zkušební řády pro získání odborné způsobilosti a také vydává prováděcí právní předpisy.

Orgány veterinární správy jsou Státní veterinární správa a krajské veterinární správy. Státní veterinární správa zpracovává a realizuje program ochrany zvířat a vykonává dozor a plní úkoly z nařízení EU (např. co se týká přepravy zvířat). Může zakázat přepravu zvířat určitým dopravcem nebo určitým dopravním prostředkem, vede centrální evidenci dopravců zvířat a zajišťuje zvyšování odborné kvalifikace úředních veterinárních lékařů pověřených výkonem dozoru. Krajské veterinární správy vykonávají dozor nad dodržováním povinností vyplývajících ze zákona, plní úkoly z nařízení EU (především dozor), dávají podněty k projednání přestupků a jiných správních deliktů obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, vydávají odborná vyjádření v deliktním řízení, ukládají nápravná opatření na základě kontrolního zjištění, povolují odlišné způsoby utrácení zvířat, povolují chov zvířat vyžadujících zvláštní péči, přijímají oznámení o zahájení nebo ukončení podnikání v oblasti obchodování se zvířaty a v dopravě zvířat vypracovávají odborná vyjádření, registrují a mažou z evidence dopravce zvířat, schvalují a kontrolují plány cest, vykonávají dozor nad ochranou zvířat při přepravě, stanovují veterinární podmínky pro provádění pokusů na zvířatech a pro výkon porážky apod.

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností plní úkoly v rámci přenesené působnosti. Projednávají přestupky a jiné správní delikty a provádějí zvláštní opatření v součinnosti s příslušným orgánem Policie ČR (na podnět krajské veterinární správy). Na území hl. m. Prahy plní tyto úkoly příslušné úřady pražských městských částí.

Obce mohou zřizovat, provozovat a rušit útulky pro zvířata a mohou obecně závaznou vyhláškou upravovat pravidla pro pohyb psů na veřejných prostranstvích a vymezit prostory pro volné pobíhání psů. Obec projednává správní delikty porušení povinnosti vyplývající z obecně závazné vyhlášky.

Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany také chová a využívá zvířata (např. vojenští a policejní psi), a proto mají vytvořené příslušné dozorové orgány, které poskytují informace Státní veterinární správě a ústřední komisi Ministerstva zemědělství.

V oblasti ochrany pokusných zvířat mají kompetenci též příslušné orgány státní správy a orgány Akademie věd ČR, pokud do jejich působnosti spadá předmět činnosti právnických a fyzických osob, které provádějí pokusy na zvířatech. Vydávají povolení k použití pokusných zvířat pro projekt, vedou evidenci o počtech a druzích použitých zvířat pro pokusné účely, pravidelně uveřejňují statistické údaje o použití pokusných zvířat, vydávají osvědčení o odborné způsobilosti veterinářů nebo jiných vysokoškolsky vzdělaných osob provádějících pokusy a zajišťují schvalování projektů pokusů.⁸¹

11 Ukládaná opatření a sankce při ochraně zvířat

11.1 Kontrolní činnost

Jedním z hlavních směrů diskuze v oblasti ochrany zvířat je provádění kontrol a uplatňování sankcí.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, je *lex specialis* k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a zákonu č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.

Vedení správního řízení a ukládání sankcí při porušení zákona na ochranu zvířat proti týrání a souvisejících předpisů bylo nejprve prováděno úřady obcí na základě podaných podnětů z krajských veterinárních správ. V době schvalování původního znění zákona v roce 1992 se totiž zákonodárce snažil přiblížit co nejvíce výkon státní správy občanovi. Obcím z toho plynula výhoda přínosu do obecního rozpočtu z udělených pokut. Postupně se objevil problém, že některá

⁸¹ Blíže viz. PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, s. 125-132

řízení (zejména v menších obcích) byla značně ovlivňována sousedskými vztahy. Jedna z novel zákona (konkrétně zákon č. 77/2004 Sb.) tudíž přenesla vedení správního řízení na **obecní úřady obcí s rozšířenou působností**.

Krajské veterinární správy hrají důležitou roli v řízení o projednávání správních deliktů v oblasti ochrany zvířat. Jejich odborná posouzení věci (např. jestli u zvířete byly naplněny znaky týrání) jsou závaznými podklady pro rozhodování. V praxi někdy bohužel dochází ke zpochybňování odborných vyjádření ze strany orgánů obcí, i když jsou dle zákona závazné. Celý proces vypadá zjednodušeně takto: 1.) krajská veterinární správa v podnětu stanoví, že došlo k porušení předpisů na ochranu zvířat, 2.) příslušný obecní úřad na základě podkladů a znalostí místních podmínek posoudí, kdo a z jakých důvodů se protiprávního činu dopustil, 3.) je uložena přiměřená sankce.

Lze se setkat s názorem veřejnosti, že dozorové orgány si počínají neefektivně a zdlouhavě. Jejich činnost je ale náročná a v průběhu řízení často narážejí na mnoho problémů a překážek. Naplnění skutkové podstaty deliktu musí být dozorovým orgánem objektivně doloženo. Při kontrole musí být dodržen předepsaný postup a musí být vždy sepsán protokol⁸². Je důležité i zajištění výpovědí svědků, které je často problematické ovlivněním výpovědí na základě osobního vztahu k chovateli. V řadě případů je zaznamenáno podání oznámení na týrání zvířat, při jehož šetření se zjistí, že o týrání zvířat vůbec nešlo a cílem bylo řešení sousedských konfliktů. Ve snaze postihnout podané podněty v plném rozsahu jsou dozorovými orgány kontrolována i anonymní oznámení, což výkon dozoru a jeho efektivnost také brzdí.

Inspektoři krajských veterinárních správ podle protokolů o kontrolních zjištěních evidují a analyzují tzv. *výsledky dozorové činnosti* jako data modulu „welfare“ serverového informačního systému Státní veterinární správy (od roku 1993).⁸³

Podle těchto dat inspektoři veterinárních správ od roku 1993 do konce roku 2018 provedli celkem 273 769 kontrolních akcí. Nejvyšší úrovně porušení zákona je po celé 25ti leté období evidence dosahováno u zájmových zvířat.⁸⁴

Občané mohou podávat (nejlépe písemnou formou) oznámení a podněty k šetření případů na ochranu zvířat proti týrání příslušnému obecnímu úřadu,

⁸² Protokol = písemný zápis o kontrolním zjištění

⁸³ Blíže viz. MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ, Adam DOLEŽAL a kol. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 687-689

⁸⁴ Data viz. <https://www.svs-cr.cz/zdravi-zvirat/vysledky-kontrol-2/> (přístup 7. 2. 2019)

krajské veterinární správě, Policii ČR nebo státnímu zastupitelství. Přestupky a správní delikty na úseku ochrany zvířat proti týrání projednávají orgány ochrany zvířat ve správním řízení. Trestné činy vyšetřují orgány činné v trestním řízení a projednávají je soudy. Pracovníci orgánů ochrany zvířat pověřeni výkonem dozoru nad dodržováním povinností stanovených zákonem na ochranu zvířat proti týrání a obecně závaznými právními předpisy vydanými na jeho základě jsou oprávněni vstupovat do chovných, dodavatelských a uživatelských zařízení, do objektů, v nichž je prováděna obchodní činnost se zvířaty, do objektů chovatelů, v nichž jsou chována zvířata, a do objektů, v nichž jsou zvířata porážena. Dále jsou oprávněni vyžadovat od chovatelů potřebné doklady, informace a věcnou, osobní a jinou bezplatnou pomoc nezbytnou k výkonu své činnosti. Také mohou pořizovat obrazovou dokumentaci (oprávnění viz. §25 odst. 1 ZOZT).⁸⁵

Kromě kontrol na základě podnětů je významnou součástí ochrany zvířat kontrola welfare na jatkách. V současnosti jsou denně kontrolovány veškeré zásilky jatečných zvířat na jatka. Tyto kontroly se zaměřují na plnění stanovených podmínek přepravy (např. vzdálenost, doba trvání, odpočinek, napájení, komfort), na dokumentaci k zásilce, na stav vozidel, na manipulaci se zvířaty a na vlastní porážení. Minimálně jedenkrát ročně jsou navíc prováděny komplexní kontroly dodržování podmínek welfare na všech jatkách.⁸⁶ Statisticky má ČR na tomto úseku ochrany zvířat dobrou úroveň.

11.2 Zvláštní opatření

Zvláštní opatření jsou důležitými nástroji k prosazování právní ochrany zvířat v praxi. Je to soubor prostředků založených zákonem na ochranu zvířat proti týrání, který existuje paralelně k sankčním prostředkům (pokutám atd.). Zvláštní opatření je způsobilé bezprostředně ovlivnit konkrétního chovatele a konkrétní zvíře a reálněji dopadá na jejich situaci. Zvláštním opatřením lze uložit faktické konání nebo zdržení se něčeho v návaznosti na zjištěné nedostatky. V současné době je zvláštních opatření devět:

- Závazný pokyn k odstranění zjištěných nedostatků (§ 22 odst. 1 písm. l ZOZT)

⁸⁵ Viz. <https://www.svsr.cz/zdravi-zvirat/zpusob-oznameni-o-tyrani-zvirat/> (přístup 7. 2. 2019)

⁸⁶ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ, Adam DOLEŽAL a kol. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 692

- Zákaz chovu zvířat (§ 27b odst. 1 ZOZT)
- Propadnutí týraného zvířete (§ 27b odst. 2 ZOZT) nebo zabrání týraného zvířete (§ 27c ZOZT)
- Umístění zvířete do náhradní péče (§ 28a odst. 1 písm. a) a § 28b ZOZT)
- Nařízení chovateli zajistit opatření ke snížení počtu zvířat (§ 28a odst. 1 písm. b ZOZT)
- Nařízení pozastavení činnosti (§ 28a odst. 1 písm. c ZOZT)
- Nařízení utracení zvířete (§ 28a odst. 1 písm. d ZOZT)
- Nařízení chovateli umožnit provádění péče o zvíře jinou osobou (§ 28a odst. 1 písm. e ZOZT)
- Nařízení předběžné náhradní péče (tj. tzv. okamžité odebrání zvířete, § 28c ZOZT)

Jediným z těchto opatření, které podle zákona ukládá orgán ochrany zvířat (krajská veterinární správa prostřednictvím veterinárního inspektora) je závazný pokyn k odstranění zjištěných nedostatků. Ostatní zvláštní opatření může uložit pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností, a to samozřejmě na základě odborného posouzení věci veterinárním inspektorem. Veterinární inspektor tedy není oprávněn např. okamžitě na místě odebrat týrané zvíře, jak někteří mylně předpokládají.

Závazným pokynem k odstranění zjištěných nedostatků (§ 22 odst. 1 písm. l ZOZT) může veterinární inspektor reagovat v návaznosti na zjištění učiněná při kontrole na porušení právních předpisů k ochraně zvířat proti týrání. Je to správní rozhodnutí, které vyslovuje, jaká povinnost byla chovatelem porušena a především jakým způsobem a v jaké lhůtě musí zjištěné nedostatky napravit.

Zákaz chovu zvířat (§ 27b odst. 1 ZOZT) má za účel zabránit tomu, aby pachatel pokračoval v budoucnosti v týrání zvířete nebo aby choval další zvířata stejným nesprávným způsobem. Avšak musí být splněna řada podmínek, aby mohl být zákaz chovu zvířat uložen. Jsou to tyto:

- Osoba, které má být chov zakázán, musí být zároveň usvědčena ze spáchání správního deliktu (např. přestupku) podle ZOZT. To znamená, že zákaz chovu nelze uložit samostatně bez uložení pokuty za správní delikt.

- Existuje důvodná obava, že pachatel bude v týrání pokračovat, že neposkytne týranému zvířeti potřebnou péči nebo že začne stejným způsobem trýznit další zvířata. Znamená to, že rozhodnutí o zákazu chovu musí být podloženo pádnými argumenty dokládajícími existenci a důvodnost uvedené obavy (zejména důkazy o takovém chování pachatele v minulosti) a též musí být řádně odůvodněno.
- Závažnost spáchaného deliktu nesmí být tak nízká, aby uložená pokuta byla na dolní hranici sazby stanovené za daný správní delikt.

Uplatňování zákazu chovu je v praxi obtížné z důvodu nedostatečné legislativní propracovanosti ustanovení. Bližší pravidla pro ukládání tohoto opatření je třeba dovozovat výkladem. Především není stanovena doba, na kterou se zákaz chovu ukládá, kritéria vyměňování doby, a také jestli se vztahuje na všechna zvířata nebo jen na určité druhy zvířat. Můžeme dovozovat pouze jazykovým výkladem, že se toto opatření se ukládá vůči jakýmkoliv chovaným zvířatům. Pokud je týrán jen jeden druh z více chovaných druhů zvířat, zákaz chovu se nejspíše má vztahovat pouze na něj.

Propadnutí týraného zvířete (§ 27b odst. 2 ZOZT), resp. jeho **zabrání** (§ 27c ZOZT), je nástrojem, jak odejmout týrané zvíře od pachatele a tak předejít jeho dalšímu týrání. V případě uložení propadnutí nebo zabrání zvířete původní chovatel ztrácí vlastnické právo ke zvířeti a jeho vlastníkem se stává stát. To je rozdílné od náhradní péče, kdy chovatel zůstává vlastníkem zvířete a musí následně péči o něj uhradit. Opatření propadnutí, resp. zabrání, tímto řeší dříve v praxi častý problém, kdy majitel, jehož zvíře bylo umístěno do náhradní péče, nebyl ochoten péči o zvíře uhradit. Rozdíl mezi propadnutím a zabráním je pouze ve stíhatelnosti pachatele. Pokud zvíře týrala osoba, kterou nelze za správní delikt stíhat (např. z důvodu nízkého věku nebo nepřičetnosti), ukládá se zabrání týraného zvířete. V ostatních případech se jedná o propadnutí zvířete.

Umístění zvířete do náhradní péče (§ 28a odst. 1 a) a § 28b ZOZT) je aplikovaným zvláštním opatřením podle ZOZT již řadu let. Zvíře se umísťuje do náhradní péče, pokud to vyžaduje jeho zdravotní stav nebo pokud je týráno opakovaně. O nařízení náhradní péče rozhoduje na návrh krajské veterinární správy obecní úřad obce s rozšířenou působností. Při výkonu rozhodnutí o umístění zvířete do náhradní péče platí, že chovatel je povinen zvíře vydat. Pokud ho nevydá, může příslušný orgán zvíře odejmout tomu, kdo ho má v držení (tedy i

jiné osobě než adresátovi rozhodnutí). Za účelem odejmutí je pověřená osoba oprávněna vstupovat do všech prostor, kde je zvíře chováno. Obtížnosti nastávají v případě kolize s ústavní zásadou nedotknutelnosti obydlí dle čl. 12 Listiny základních práv a svobod. Platný právní stav obecně neumožňuje, aby policista nebo kdokoliv jiný vstoupil kvůli týranému zvířeti do obydlí proti vůli jeho obyvatele nebo bez jeho vědomí. Výjimka je v případě páchaní trestného činu, ale problémem je, že policista nemůže s jistotou vědět, že jednání skutečně dosahuje závažnosti trestného činu. Tento legislativní stav je již dlouho předmětem kritiky. Bylo učiněno několik pokusů prosadit novelou zákona výjimku pro vstup do obydlí ve prospěch týraných zvířat, ale zatím bez úspěchu. V případě nespolupráce pachatele je pravděpodobně možné subsidiárně aplikovat ustanovení správního řádu o nuceném výkonu rozhodnutí.

Náhradní péči provádí pečovatel. To je podle zákona osoba, která má zkušenosti s chovem daného druhu zvířat a má uzavřenou smlouvu s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností. V praxi často plní roli pečovatelů útulky pro zvířata a jejich zaměstnanci. Péči o zvíře umístěné v náhradní péči je vlastník zvířete povinen hradit.

Nařízení snížení počtu zvířat (§ 28a odst. 1 písm. b ZOZT) je opatření, které spočívá v nařízení snížit počet zvířat chovatele. To se děje například prodejem nebo darováním novému chovateli, případně i jejich usmrcením, pokud jsou týrána. Toto opatření se podle dřívější úpravy mohlo vztahovat pouze na hospodářská zvířata. Od roku 2013 se může používat na jakákoliv zvířata. Nařízení snížení počtu zvířat je kromě nezvládnutých chovů hospodářských zvířat řešením i pro případy hromadění zvířat, kdy se v důsledku chovu nadměrného počtu zvířat (a často s neregulovaným množením) podmínky chovu stávají nevyhovujícími. Tím jsou naplněny znaky týrání. Takto lze postihovat chovatele zájmových zvířat, kteří často za účelem dosažení vyššího zisku týrají zvířata v nevhodných podmínkách (tzv. množírny⁸⁷). V praxi bývá problematické, že ustanovení o tomto zvláštním opatření nezakotvuje vyloučení odkladného účinku

⁸⁷ **Množírny** jsou provozovány fyzickými osobami v jejich obydlích (především sklepy) nebo na jejich soukromých pozemcích (kůlny, zahradní domky apod.). Jde o chov reprodukceschopných jedinců zvířat, kteří jsou zneužíváni k rození mláďat. Ta jsou poté hromadně prodávána. Dospělí jedinci a často i narozená mláďata přežívají v nevyhovujících podmínkách a mívají vážné zdravotní problémy. Množitelé provozování množírny velmi často zastírají. Předstírají chov spokojeného páru zvířat, kterému se náhodou narodil větší počet mláďat, která chtějí předat do dobrých rukou.

odvolání proti rozhodnutí o něm. To může vést k situacím, kdy rozhodnutí nelze okamžitě vykonat a utrpení zvířat se v průběhu správního řízení prodlužuje.

Nařízení pozastavení činnosti (§ 28a odst. 1 písm. c ZOZT) je opatření k dočasnému přerušení té činnosti chovatele, při které dochází k týrání zvířat, a to do odstranění závad. Zda závady byly nebo nebyly odstraněny odborně posuzuje krajská veterinární správa. Až na základě jejího vyjádření lze rozhodnout o ukončení pozastavení činnosti. Pozastavení činnosti se tedy může v případě spolupráce dotčených orgánů dobře doplňovat se závazným pokynem k odstranění zjištěných nedostatků podle § 22 odst. 1 písm. 1 ZOZT.

Nařízení utracení zvířete (§ 28a odst. 1 písm. d ZOZT) směřuje na případy, kdy je dán důvod k usmrcení zvířete podle § 5 odst. 2 písm. b ZOZT (zvíře trpí slabostí, nevyléčitelnou nemocí, těžkým poraněním, genetickou nebo vrozenou vadou nebo celkovým vyčerpáním nebo stářím a jeho další přežívání je spojeno s trvalým utrpením). Na návrh krajské veterinární správy může utracení zvířete správním rozhodnutím nařídít obecní úřad obce s rozšířenou působností. Vydání tohoto nařízení je na místě v případech, kdy chovatel s utracením zvířete nesouhlasí.

Nařízení umožnit provádění péče o zvíře jinou osobou (§ 28a odst. 1 písm. e ZOZT) napomáhá jako prostředek v případech, kdy sám chovatel péči o zvíře neprovádí nebo ji provádí nedostatečně nebo špatně. Jeho uložení má za cíl zajistit to, aby se zvířeti dostalo řádné péče. Dočasně ji realizuje osoba odlišná od vlastníka. Stejně jako u nařízení utracení zvířete zde odvolání proti rozhodnutí nemá odkladný účinek.

Předběžná náhradní péče (§ 28c ZOZT) je rovněž institutem ZOZT zavedeným od roku 2013. Jde o okamžité odebrání zvířete bezprostředně po provedení kontroly. Toto opatření je určeno k řešení naléhavých případů týrání, ve kterých ponechání zvířete u chovatele během trvání správního řízení vedoucího k vydání rozhodnutí o náhradní péči aj. zvláštního opatření může způsobit další zhoršení stavu nebo i smrt zvířete, a kdy je tedy žádoucí zvíře chovateli ihned odebrat. Nařízení předběžné náhradní péče je možné použít, pokud lze ve správním řízení očekávat uložení propadnutí zvířete, zabránění nebo náhradní péče (pokud je týrání takové intenzity, že pravděpodobně splňuje podmínky nutné k uložení některého z uvedených zvláštních opatření). Aby opatření mohlo plnit svůj účel okamžité pomoci zvířeti, je stanoveno, že vydání tohoto opatření může být prvním úkonem v řízení o předběžném opatření. Rozhodnutí o tomto opatření

je okamžitě po vyhlášení vykonatelné a chovatel při něm ani nemusí být přítomen. Odvolání proti rozhodnutí nemá odkladný účinek. Podpůrně se použije ustanovení správního řádu o předběžném opatření a na základě toho se rozhodnutí vyhláší ústně a jeho písemné vyhotovení se bez zbytečného odkladu doručuje dodatečně (§ 143 odst. 2 správního řádu). Když nakonec propadnutí, zabránění nebo náhradní péče nejsou ve správním řízení uloženy, může chovatel požádat o navrácení zvířete. Toto opatření je vítáno jako velmi nadějný nástroj reálné pomoci týraným zvířatům. Jeho realizace probíhá v ideálním případě tak, že k případu vyjíždí veterinární inspektor s předběžnou znalostí situace a příslušný pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Veterinární inspektor po provedení kontroly na místě konstatuje porušení ZOZT a pracovník obecního úřadu ústně vyhlásí rozhodnutí o předběžné náhradní péči (následně jej vyhotoví písemně). Zvíře je hned odebráno a odvezeno do útulku. Ne pokaždé se však podaří příslušné ustanovení aplikovat v této ideální podobě. Hlavní úskalí této úpravy je, že její aplikace je závislá na dobré spolupráci mezi orgánem ochrany zvířat a příslušným obecním úřadem, resp. jejich pracovníky. Problém může spočívat též ve financování náhradní péče. Tu v případě předběžné náhradní péče hradí obecní úřad obce s rozšířenou působností, který ji nařídil, a poté ji zpětně vymáhá po chovateli (ne vždy to proběhne snadno a úspěšně). Za případnou malou ochotou obecních úřadů nařizovat náhradní péči tedy mohou stát v některých případech právě finanční důvody. Na druhou stranu za pozitivum zakotvení předběžné náhradní péče lze považovat její preventivní působení v praxi. V některých případech stačí na možnost jejího uložení chovatele pouze upozornit nebo podat její návrh a chovatel řádnou péči o zvíře raději sám zajistí.⁸⁸

11.3 Sankcionování pachatelů přestupků

Dle části sedmé zákona na ochranu zvířat proti týrání (ZOZT) lze pachatele přestupků proti zvířatům potrestat těmito způsoby:

- **Pokuta**

⁸⁸ Blíže viz. MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ, Adam DOLEŽAL a kol. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 693 - 700

Za přestupky uvedené v § 27 odst. 1-11 ZOZT (spáchané fyzickými osobami) a § 27a odst. 1-19 ZOZT (spáchané právnickými osobami a podnikajícími fyzickými osobami) může správní orgán uložit peněžitou pokutu až do výše 50 000 Kč, 200 000 Kč nebo 500 000 Kč (§ 27 odst. 12 a § 27a odst. 20) dle závažnosti spáchaného přestupku.

- **do 500 000 Kč**, jde-li např. o tato nejzávažnější pochybení:
 - fyzická osoba (FO) *týrá zvíře nebo utýrá zvíře*
 - FO jako *zákonný zástupce nepřekazí týrání zvířete* svým dítětem nebo osobou s omezenou svéprávností, o němž dozvěděla
 - FO *vyrobí, doveze nebo prodá čelistovou nebo lepící past*
 - FO *usmrtí zvíře při domácí porážce v rozporu s § 5h ZOZT* (králíci, zajíci a drůbež nesmí být vystaveni nepřiměřené bolesti a utrpení)
 - FO *provede činnost v souvislosti s pokusy na zvířatech bez osvědčení o odborné způsobilosti/ provede nebo přikáže provést projekt pokusů nebo pokus bez předchozího schválení* státním orgánem příslušným ke schvalování projektů pokusů
 - FO *poruší zákaz činnosti s volně žijícími zvířaty* dle § 14a odst. 1
- **do 200 000 Kč**, jde-li např. o tyto přestupky:
 - FO *propaguje týrání zvířat*
 - FO *poruší povinnost týkající se podmínek chovu psa nebo kočky* stanovenou v § 7a odst. 1
 - FO *nedodrží minimální standardy pro chov hospodářských zvířat* podle § 12c odst. 3
- **do 50 000 Kč**, jde-li např. o tyto přestupky:
 - FO *odchytí zvíře ve volné přírodě, které má být použito k pokusům, aniž splňuje podmínky* stanovené v § 17d odst. 3
 - FO *neposkytne součinnost* podle § 25 odst. 2, *nesplní povinnost předvést zvíře* nebo jinak *maří výkon oprávnění osob* uvedených v § 25 odst. 1
 - FO jako chovatel *prodá nebo daruje zvíře v zájmovém chovu osobě* uvedené v § 13 odst. 4

- FO jako chovatel *neučiní opatření proti úniku zvířat* podle § 13 odst. 1
- FO jako chovatel hospodářských zvířat *nezajistí provádění prohlídky hospodářských zvířat* podle § 11 odst. 1
- FO jako chovatel hospodářských zvířat *nevede záznamy* podle § 12f odst. 4
- **Spolu s pokutou** mohou být uloženy:
 - **zákaz činnosti** za přešůpek *propagace týrání zvířat*
 - **propadnutí zvířete** nebo **zákaz chovu zvířat** na dobu až 5 let za přešůpek *týrání zvířete nebo utýrání zvířete* nebo za přešůpek *nepřekážení týrání zvířete* jako zákonný zástupce

U právnických osob a podnikajících fyzických osob se postupuje obdobně.

11.4 Trestání dle trestního zákoníku

Činy nejvyšší závažnosti, které poškozují zvířata, jsou trestány dle ustanovení § 299 - 306 Hlavy VIII zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (trestné činy proti životnímu prostředí).

Konkrétní trestné činy týkající se zvířat a jejich životní pohody jsou:

- ***Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v úmyslu a z nedbalosti*** (§ 299 a § 300)
 - pachatel v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo exemplář chráněného druhu a spáchá takový čin na více než 25 kusech živočichů
- ***Týrání zvířat*** (§ 302)
 - pachatel týrá zvíře/zvířata zvláště surovým nebo trýznivým způsobem nebo tímto způsobem veřejně nebo na místě přístupném veřejnosti
- ***Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti*** (§ 303)

- pachatel z hrubé nedbalosti zanedbá potřebnou péči o zvíře/zvířata, které vlastní nebo o něž je povinen se starat, a způsobí mu tím trvalé následky na zdraví nebo smrt

➤ **Pytláctví (§ 304)**

- pachatel neoprávněně loví zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné (nad 5000 Kč) nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede nebo přechovává neoprávněně ulovenou zvěř nebo ryby v nikoli nepatrné hodnotě⁸⁹
- Poznámka:
Slovo „loví“ je v ustanovení poněkud nešťastné. Jeho problematičnost spočívá v tom, že by veřejná stráž tomu, kdo loví, musela prokazovat úmysl ulovit zvěř nebo ryby v hodnotě nad 5000 Kč. Bylo by vhodné do ustanovení navrátit dřívější „uloví“.

➤ **Neoprávněné nakl. s lát. ovliv. užítkovost hosp. zvířat (§ 305)**

➤ **Šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306)**

Ukládá se trest odnětí svobody až na pět let (u chráněných druhů volně žijících živočichů až na osm let), trest zákazu činnosti, trest propadnutí věci a případně také peněžité trest. V přísnější podobě se tresty ukládají v případě recidivy, souvislosti s organizovanou skupinou, u prospěchu většího/značného/velkého rozsahu, u velkého rozsahu poškozených jedinců, při trvalých následcích/smrti aj. V případě psychicky narušeného pachatele týrání zvířat (devianta) lze zároveň uložit ochranné léčení.

⁸⁹ viz. ŠÍMA, Alexander. *Zákon o rybářství: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ŠÍMA, A. *Rybářská stráž*. 5. vydání. Praha: Vydavatelství Rybář, s.r.o., 2014.

12 Srovnání české úpravy s úpravami jiných států

Pro srovnávání se stavem české legislativy v oblasti ochrany zvířat jsem vybrala jeden stát, který je na tom znatelně hůře, a jeden stát, který je na špičkové úrovni v legislativní ochraně zvířat a čeští zákonodárci by se jím mohli v něčem inspirovat.

K hodnocení úrovně welfare zvířat ve státech se používá tzv. *Index ochrany zvířat*⁹⁰. Jeho používání zavedla Světová společnost pro ochranu zvířat (zkráceně WSPA) - mezinárodní nezisková organizace, která má za cíl zlepšit životní podmínky zvířat ve světě. Je to federace více než 900 organizací s obdobnými aktivitami ve více než 150 zemích. Kromě organizování kampaní vykonává WSPA poradenskou činnost pro jednotlivé státy a podporuje vydávání právních předpisů, které by mohly zlepšit pozici zvířat.⁹¹

Následující tabulka ukazuje šest světových států s nejhůře hodnocenou úrovní ochrany zvířat.

Tabulka 1- státy s nejhorší úrovní ochrany

45	Pakistan	F
46	Russia	F
47	Vietnam	F
48	Azerbaijan	G
49	Belarus	G
50	Iran	G

K popsání stavu v jednom ze států nejvíce nerespektujících welfare zvířat si volím ten na úplně posledním místě – Irán.

Irán

V Iránu neexistuje žádné legislativní ani jiné uznání senzitivity zvířat. Zdá se, že vláda země nepovažuje dobré životní podmínky zvířat za důležitou otázku regulace. Otázka dobrých životních podmínek zvířat se nezdá být problémem ani

⁹⁰ Označování všech 50 hodnocených zemí si lze interaktivně prohlédnout na <https://api.worldanimalprotection.org/#>

⁹¹ <https://www.worldanimalprotection.org/about-world-animal-protection>,
<https://www.worldatlas.com/articles/best-countries-for-animal-welfare.html>,
https://en.wikipedia.org/wiki/World_Animal_Protection (přístup 10. 3. 2019)

pro veřejnost v zemi. Vláda se v zásadě nezavázala k podpoře a dodržování Všeobecné deklarace zvířecích práv. Týrání zvířat není nikterak zakázáno. Země nemá základní právní předpisy proti krutosti na zvířatech a zdá se, že neexistuje žádná vládní politika ani strategie, která by tuto záležitost rozvíjela. Vláda se mírně zabývá problematikou ochrany zvířat v zemědělství prostřednictvím ministerstva životního prostředí. Toto ministerstvo vytvořilo několik předpisů o přepravě zvířat v provincii Farsi v roce 1994. Zpráva Íránu k Úmluvě o biologické rozmanitosti z roku 2010 odkazuje na národní zákon o chovu zvířat z roku 2009⁹². Není však zřejmé, v jaké míře jsou tato ustanovení právně závazná a zda obsahují úvahy týkající se dobrých životních podmínek zvířat. Zdá se, že neexistuje žádná právní úprava nebo politika týkající se dobrých životních podmínek zvířat v lidské péči. Zpráva vlády z roku 2010 k Úmluvě o biologické rozmanitosti sice odkazuje na programy chovu jedinců ohrožených druhů, ale neobsahuje žádné informace týkající se ustanovení o dobrých životních podmínkách zvířat, která by se týkala těchto programů. Celkem nedávné zprávy médií naznačují, že vláda Íránu může být připravena podniknout kroky k řešení případů krutosti v zoologických zahradách⁹³ a zdá se, že veřejný zájem na ochraně dobrých životních podmínek zvířat chovaných v zajetí může být stále větší. U domácích zvířat taktéž neexistuje žádná právní úprava, o které by bylo povědomí. V médiích bylo oznámeno, že město Tabriz zakázalo zabíjení toulavých psů a koček a místo toho požadovalo, aby byli odvezeni do soukromého útulku pro zvířata, ale při přípravě této zprávy prý nebyly nalezeny příslušné právní předpisy⁹⁴. Co se týče pokusných zvířat, uvádí se, že v roce 2004 byly zřízeny výbory pro etiku chování ke zvířatům na přibližně 50 lékařských fakultách v Íránu s cílem podporovat dobré životní podmínky zvířat s přihlédnutím k islámským zásadám a světovým trendům pro zlepšení dobrých životních podmínek pokusných zvířat⁹⁵. Pokud tyto výbory ještě existují, je možné, že by mohly informovat vládní politiku o opatřeních na podporu blahobytu této kategorie zvířat. Nebyly zjištěny žádné oficiální důkazy o tom, že by iránský vzdělávací systém obsahoval jakýkoli odkaz na důležitost dobrých životních podmínek zvířat a neexistují žádné důkazy o tom, že by vláda podporovala používání vzdělávacích materiálů produkovaných nevládními

⁹² <https://www.cbd.int/doc/world/ir/ir-nr-04-en.pdf>

⁹³ Viz. <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/apr/30/iran-zoo-government-prosecution-babolsar-bear-mistreatment-social-networks>

⁹⁴ Viz. https://www.huffingtonpost.com/negar-mojtahedi/post_8178_b_5660215.html?guccounter=1

⁹⁵ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20822325>

organizacemi. Země nemá strukturu organizací na podporu vlády při tvorbě politiky a právních předpisů týkajících se ochrany zvířat a jejich welfare. Pro takové organizace neexistují žádné důkazy ani o mandátu k účasti na rozhodovacích procesech. Iránské kulturní postoje vůči zvířatům a nedostatečné uznání zvířecí citlivosti na bolest, strach apod. představují významné překážky pro zlepšení v oblasti ochrany zvířat.⁹⁶

I když to z tabulky indexu ochrany zvířat není patrné, Česká republika by byla jednou z nejlépe hodnocených a se zeměmi jako Irán se náš stav ochrany zvířat nedá absolutně srovnávat. V Iránu se objevují pouhé malé záblesky k ochraně zvířat.

Následující tabulka obsahuje pět států s nejlepším hodnocením úrovně ochrany zvířat.

Tabulka 2 - státy s nejlepší úrovní ochrany

Best Countries for Animal Welfare		
Rank	Country	Overall Grade
1	Austria	A
2	New Zealand	A
3	Switzerland	A
4	United Kingdom	A
5	Chile	B

Jako figuranta z druhého konce tabulky volím Rakousko, jelikož obsazuje první příčku v úrovni Animal Welfare (nejlepší průměrná známka z jednotlivých hodnocených oblastí) a zároveň je bezprostředním sousedem našeho státu.

Rakousko

Rakousko je jednou z nejpřísnějších zemí z hlediska dbání na dobré životní podmínky zvířat a jeho ochranná legislativa je považována za jednu z nejpracovanějších v Evropě. Na zvířata je v rakouském občanském právu nahlíženo jako na cítící živé bytosti. Rakouský občanský zákoník (ABGB) v §

⁹⁶ <https://api.worldanimalprotection.org/country/iran>

285a stanoví, že zvířata nejsou věcmi, ale může s nimi být právně nakládáno jako s věcmi, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak. Status zvířat je tedy upraven stejně jako v českém právu, ale v Rakousku tuto změnu přijali již v roce 1989.

Rakouský zákon o ochraně zvířat z roku 2004⁹⁷ (dále jen „**zákon z roku 2004**“) stanovuje, aby ochrana dobrých životních podmínek zvířat byla považována za hodnotu rovnocennou lidskosti. Zákon zakazuje týrání zvířat, způsobování bolesti, zraňování a vystavení stresu. Zákon z roku 2004 zakazuje využívání volně žijících zvířat v cirkusech a také provoz kožešinových farem. Země též zakázala používání orangutanů, šimpanzů a goril při pokusech.⁹⁸

Článek 1 hlavního právního předpisu v oblasti welfare zvířat v Rakousku, zákona z roku 2004, uvádí, že cílem zákona je ochrana života a dobrých životních podmínek zvířat s ohledem na zvláštní odpovědnost, kterou lidstvo vůči zvířatům nese. Zatímco pojem vnímavosti zvířat není explicitně definován, zákon z roku 2004 rozpoznává fyzické a duševní aspekty vnímavosti zvířat tím, že zakazuje způsobení neoprávněné bolesti, utrpení nebo zranění zvířat a vystavení zvířat pocitu strachu (čl. 5 odst. 1; existuje však výjimka pro lov a rybolov (čl. 3 odst. 4)). Zákaz týrání (čl. 5) a zákaz usmrcování bez přiměřeného důvodu (čl. 6) se vztahuje na všechny živočišné druhy, tj. i na bezobratlé, ale v praxi nejde o příliš postihované ustanovení (pokud by se delikt stal předmětem řízení, byl by kvalifikován jako bagatelní). Článek 13 dále požaduje, aby byla zvířata chována způsobem, který odpovídá jejich fyziologickým a etologickým potřebám, včetně uspokojení potřeby sociálního kontaktu. Ustanovení čl. 13 odst. 1 rovněž stanoví, že žádné zvíře nesmí být chováno, pokud nelze na základě jeho genotypu nebo fenotypu rozumně očekávat, že může být chováno v souladu s vědeckými poznatky bez škodlivého účinku na jeho organismus (duševní i fyzickou složku). Zákon se vztahuje na zvířata s prokazatelným vnímáním - jmenovitě na obratlovce, hlavonožce a korýše. Zákon z roku 2004 představoval po svém zavedení jeden z nejpřísnějších právních předpisů o ochraně zvířat na světě a byl zaveden s jednomyslnou podporou hlavních politických stran v Rakousku.¹⁰⁰

Zákon z roku 2004 je základním právním předpisem o ochraně zvířat ve všech devíti jednotlivých spolkových státech. Federální vláda je odpovědná za

⁹⁷ Originální název Tierschutzgesetz – TSchG (No. 118/2004)

⁹⁸ Viz. <https://www.worldatlas.com/articles/best-countries-for-animal-welfare.html> (přístup 10. 3. 2019)

¹⁰⁰ http://www.nbcnews.com/id/5077350/ns/health-pet_health/t/tough-animal-rights-laws-enacted-austria/#.U8O7vBbGCf0

legislativu v oblasti dobrých životních podmínek zvířat a provincie jsou odpovědné za její prosazování. Okresní správy jsou odpovědné za provádění a vymáhání zákona o dobrých životních podmínkách zvířat (čl. 33 odst. 1). Jsou povinné jednat proti porušení článků 5 až 7 zákona z roku 2004.

Každá rakouská země je povinna dosadit spolkovému ministrovi pro zdraví, rodinu a mládež svého **veřejného ochránce práv zvířat** (*Tierschutzombudsmann*). Úkolem těchto ombudsmanů je zastupovat zájmy ochrany zvířat. Ve správním a přestupkovém řízení mají postavení účastníka řízení. Dále se ombudsmani aktivně účastní činnosti Rady pro ochranu zvířat (*Tierschutzrat*) a vyvíjí činnost ve vztahu k veřejnosti (přijímají podněty, zodpovídají dotazy, pořádají vzdělávací akce). Jejich funkční období je pětileté a opakované jmenování je možné.¹⁰¹

V rakouské legislativě existují mechanismy mocenského prosazování právní ochrany zvířat, které vyplývají z uznání vnímavosti v zákoně z roku 2004: pokuty a tresty odnětí svobody (článek 38), zákaz chovu zvířat (článek 39) a odebrání zvířat (článek 40). Články 38 až 48 zákona z roku 2004 obsahují ustanovení týkající se protiprávních činů a trestů za ně a vytvářejí určité orgány včetně veřejného ochránce práv zvířat pro každý stát a Radu pro ochranu zvířat (výkonná poradní rada). Rada pro ochranu zvířat zahrnuje vedoucí různých donucovacích orgánů, vládní úředníky, univerzitní odborníky a ombudsmany zabývající se dobrými životními podmínkami zvířat a odpovídá za vydávání pokynů pro provádění zákonných opatření. Článek 38 stanoví, že porušení ustanovení o boji proti krutosti a povinnosti péče v článku 5 zákona je správním deliktem, za který lze uložit pokutu. Článek 39 stanoví, že každému, kdo byl shledán vinným z krutosti vůči zvířatům, může být zakázáno chovat zvířata. Kdo porušil články 5, 6, 7 nebo 8 zákona více než jednou, tomu může být též zakázán chov zvířat.

Článek 222 rakouského trestního zákoníku¹⁰² zakládá trestný čin krutosti vůči zvířatům. Je zakázáno týrat zvíře nebo mu způsobit zbytečnou bolest. Pojem „zvíře“ není definován, ale čl. 222 odst. 3 výslovně zakazuje úmyslné zabíjení obratlovců, což naznačuje, že obecný zákaz krutosti se vztahuje na každé zvíře-obratlovce. Když jsou dodrženy provinční zákony o lovu a rybolovu, nejedná se o porušení článku 222 trestního zákona. Porušení ustanovení o boji proti krutosti v

¹⁰¹ MÜLLEROVÁ, H. a STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, s. 225-6

¹⁰² Originální název Strafrechtsgesetzbuch – StGB (1975)

článku 222 rakouského trestního zákona je trestným činem, za který lze uložit trest odnětí svobody až jeden rok nebo pokutu. Ustanovení čl. 5 odst. 2 uvádí konkrétní činy, které představují porušení čl. 5 odst. 1, včetně nedbalosti, pokud jde o ubytování, krmení a péči (čl. 5 odst. 2 bod 13). Nečinnost je též zahrnuta. Článek 9 vyžaduje, aby každý, kdo zjevně zranil zvíře nebo ho vystavil nebezpečí, přiměřeně poskytl nebo zajistil potřebnou pomoc pro toto zvíře (to se týká obratlovců, hlavonožců a korýšů (čl. 3 odst. 2)). Článek 13 stanovuje širší povinnost péče, která vyžaduje, aby každý, kdo drží zvíře, mu musel zajistit vyhovující prostor, svobodu pohybu, příznivé klima, dostatečnou péči a výživu a možnost sociálního kontaktu s přihlédnutím k fyziologickým a etologickým potřebám zvířete.

Rakousko má rovněž právní předpisy upravující chov zvířat v zajetí. Zákon z roku 2004 obsahuje různá ustanovení pro chov zvířat v zajetí podobná těm našim. Články 26 až 29 stanoví, že provozování zoologických zahrad a cirkusů vyžaduje souhlas příslušných orgánů. Článek 28 stanoví, že používání zvířat na jiných akcích (jako jsou výstavy a trhy) bude podléhat náhodným kontrolám. Zákon z roku 2004 také obsahuje různá ustanovení, která se týkají zvláště domácích zvířat. Článek 7 zakazuje fyzické zásahy, které neslouží k terapeutickým nebo diagnostickým účelům nebo pro identifikaci, včetně kupírování ocasů, uší apod., ledaže by to bránilo nežádoucí reprodukci nebo by byl zásah nezbytný pro ochranu zvířete nebo jiných zvířat či lidí. Ustanovení čl. 7 odst. 5 zakazuje dovoz a prodej psů narozených po 1. lednu 2008, kterým byly provedeny takové zásahy. Článek 16 zakazuje omezování svobody pohybu zvířete tak, aby mu to způsobovalo bolest, zranění nebo úzkost. Článek 24a vyžaduje, aby psi byli očipováni a registrováni. Článek 29 požaduje, aby útulky, komerční chovatelé a obchody s domácími zvířaty vlastnily licenci. Regionální orgány nesou odpovědnost za nakládání s toulavými zvířaty (článek 30). Článek 27 zakazuje držet volně žijící zvířata v cirkusech a podobných zařízeních a chov jiných zvířat v cirkusech vyžaduje povolení. Využití zvířat při jiných událostech, jako jsou např. natáčení filmů, rovněž vyžaduje udělení licence.

Obchodní společnosti jsou odpovědné za dobré životní podmínky zvířat, které chovají ve smyslu zákona o dobrých životních podmínkách zvířat (2004).

Na kategorii pokusných zvířat se vztahuje článek 222 rakouského trestního zákoníku a ustanovení zákona z roku 2004. Zákon o pokusech na zvířatech z roku 2012 má za cíl omezit používání zvířat při pokusech, podporovat lepší podmínky

pro pokusná zvířata, dále podporovat alternativní metody provádění pokusů a vyhnout se nebo alespoň snížit stres a utrpení pokusných zvířat. Musí být vždy použito anestetikum, s výjimkou případů, kdy je to neslučitelné s účelem pokusu nebo pokud je bolest způsobená při pokusu menší než při aplikaci anestetika. Zákon zakazuje experimenty na lidoopích. Právní předpisy též začleňují zásadu tří R (stejně jako v českých předpisech). Zakazují experimenty, kde existují alternativy k použití zvířat, kde výsledky předchozích experimentů jsou k dispozici, a kde se neočekávají nová zjištění a experiment není nutný pro kontrolní účely (článek 4). Článek 38 stanoví spolupráci s Evropskou komisí na vývoji alternativ k testování na zvířatech. Porušení ustanovení zákona o pokusech na zvířatech z roku 2012 je správním deliktem, za který lze uložit pokutu (článek 39). Zařízení mohou být i uzavřena podle článku 34.

Podle článku 2 zákona o dobrých životních podmínkách zvířat z roku 2004 jsou federální vláda, státní vlády a místní orgány povinny zvyšovat povědomí veřejnosti o dobrých životních podmínkách zvířat, a to zejména mezi mladými lidmi. Rakouská asociace pro péči o zvířata byla založena v roce 2006 na základě zákona o ochraně zvířat z roku 2004. Členy asociace jsou odborníci v oblasti welfare zvířat a významné osobnosti veřejného života. Tato organizace poskytuje vzdělávací materiály a pomůcky pro školy stejně jako publikace a pokročilá školení pro odborníky. **Povinnost vzdělávat veřejnost** je stanovena v právních předpisech. Požadavek na zvyšování veřejného povědomí je užitečným krokem k zavedení konceptů welfare zvířat ve společnosti a vláda tak přispívá k uznání welfare zvířat jako hlavního společenského zájmu.¹⁰³

Česká a rakouská legislativa v oblasti ochrany zvířat se v mnohém neliší, až na několik rakouských pokrokových institutů, kterými by se čeští zákonodárci mohli inspirovat.

¹⁰³ Blíže viz. <https://api.worldanimalprotection.org/country/austria> (přístup 24. 3. 2019)

Závěr

Podle JUDr. Hany Müllerové PhD. se ve světě i v České republice příznivě mění postoj ke zvířatům.¹⁰⁸ To samé vnímám i já osobně například jako spotřebitel nakupující v obchodech. Každá velká síť obchodů má koutek nebo uličku s biopotraviny a ty jdou i přes vyšší cenu na odbyt. I menší řetězce a obchůdky mají v sortimentu výrobky z ekologického zemědělství a různé náhražky živočišného mléka (ovesné, rýžové mandlové apod.) a masa (tempeh, tofu apod.). Roste také povědomí lidí o tom, které nemasné potraviny jsou dobrým zdrojem bílkovin. Když procházím kolem obchodu s kožešinovými a koženými oděvy, nevidám v něm téměř nikdy zákazníky. „*Společnost se stává citlivější vůči utrpení zvířat. Dokládá to například zvýšený zájem o vegetariánské restaurace i o bioprodukty ze strany široké veřejnosti. V právním prostředí se ovšem tento posun odráží mnohem pomaleji,*“¹⁰⁹ dodává JUDr. Müllerová. Změny v nazírání na zvířata jsou patrné také v tisku, na internetu i na televizních obrazovkách. Rozličná zvířecí témata jsou probírána denně.

K zajištění ideálního respektu ke zvířatům v celé lidské společnosti vede dlouhá a trnitá cesta, ale domnívám se, že za poslední století (a především za několik minulých desetiletí) má lidstvo velký kus této cesty za sebou. Osvěta a boření starých mýtů získávají na efektivnosti a lidé jsou celkově stále více citliví vůči zvířatům. Díky vědě, hnutím, technologiím a médiím získáváme informace o podobnosti zvířat s lidmi a reálné obrazy zacházení s nimi (například fotografie z kožešinových farem, množíren apod.). Uvědomujeme si, že ostatní tvorové stejně jako my lidé cítí bolest a nepohodlí, vnímají a mají emoce. Osudy zvířat se snadno dostávají přímo k jednotlivci, a ten se do nich dokáže vžít a může nějakým způsobem přispět k celospolečenskému úsilí zajistit zvířatům co nejspokojenější život bez zbytečného utrpení.

Právo momentálně naráží na dilemata v nalézání ideálního právního statusu pro zvířata. V minulých letech (u nás r. 2014 s novým občanským zákoníkem) nastalo pokrokové odejmutí statusu pouhé věci. To bezpochyby otevřelo dveře větším možnostem v ochraně zvířat a zajišťování jejich welfare. Již je zřejmé, že v praxi nebude možné zvířatům přiznat právní subjektivitu. Právní subjekt se ze své podstaty začleňuje do právních vztahů v postavení nositele práv

¹⁰⁸ Dostupné na <http://www.avcr.cz/cs/pro-media/aktuality/Maji-zvirata-nejaka-prava/> (přístup 24. 11. 2018)

¹⁰⁹ Tamtéž

a povinností. U zvířat však nelze uvažovat o jejich samostatném vstupování do právních vztahů. Právní subjektivita zvířat by musela být velmi omezená ve všech směrech. Vztahovala by se pouze k některým právům a nikoliv k povinnostem. Mnoho práv připisovaných lidem jako např. právo se vzdělávat by u zvířat nedávalo smysl. Navíc nelze u právního subjektu připustit způsobilost pouze k právům a ne k povinnostem a také není možné založit právní subjektivitu na právech na straně zvířat a odpovídajících povinnostech na straně člověka. V tomto směru se jeví nejvhodnějším vymezení třetího typu právního statusu, který by se pohyboval mezi statusem věci a přiznáním určité míry právní subjektivity v některých oblastech práva.

V právním prostředí je řešení statusu zvířat velmi obtížné a nynější status privilegovaného objektu práva je prozatím celkem adekvátní. Aby mohl fungovat efektivněji, doporučila bych českým zákonodárcům inspirovat se rakouskou právní úpravou a zakotvit do právních předpisů zvířecího ochránce práv a případně i radu pro ochranu zvířat. Také by bylo vhodné založit obdobu rakouské asociace ke zvyšování povědomí veřejnosti, aby povinnost vzdělávání veřejnosti v oblasti dobrých životních podmínek zvířat byla právně zakotvena a aby vzdělávání veřejnosti nebylo pouze na neziskových organizacích jako nyní.

Dobrým krokem by též bylo sestavení konkrétního plánu přechodu na ekologické zemědělství a postupný úplný zákaz provozování velkochovů hospodářských zvířat. Podle studie evropského think tanku IDDRI (francouzský institut zaměřující se na udržitelný rozvoj) by se v případě úplného přechodu na ekologické zemědělství byla rostoucí evropská populace schopna uživit pouze z biopotravin minimálně do roku 2050. Cílem této studie bylo ukázat, že evropské zemědělství dokáže uživit populaci i bez intenzivní produkce s použitím pesticidů, umělých hnojiv a další chemie. Počítalo se s omezením spotřeby masa téměř o 40% a šlo především o snížení spotřeby masa vepřového a drůbežího, jehož produkce je závislá na intenzivním výkrmu a produkci obilí. Tím by došlo k uvolnění ploch vhodných k pěstování obilovin a rostlinných bílkovin pro výživu člověka.¹¹⁰

Dále by bylo vhodné zakázat občanům dělat chovaným i volně žijícím zvířatům to, co by se nelíbilo jim samotným, kdyby jim někdo jiný činil. Výjimkou by samozřejmě byly činnosti ve skutečnosti pro zvíře prospěšné, i

¹¹⁰ viz. <http://www.enviweb.cz/113259>

kdyby to tak zvíře momentálně nevnímalo (např. omývání živočichů znečištěných od ropy, ošetřování ran dezinfekcí, veterinární prohlídky apod.). Prokazování formou interakce s pachatelem by nebylo obtížné a tresty by byly ukládány dle stupně závažnosti činu.

V poslední řadě navrhuji zakázat v České republice provozování cirkusů, které využívají druhy volně žijících živočichů v programových číslech. Odchyt, častý převoz, špatné životní podmínky a drezírování volně žijících zvířat jim nepochybně způsobují utrpení. Zvířata odebraná cirkusům by bylo nejvhodnější umístit do zoologických zahrad, jelikož by pravděpodobně nebyla schopna přežít ve volné přírodě.

To vše by mohlo zajistit špičkovou úroveň právní ochrany zvířat v České republice.

SUMMARY

This diploma thesis entitled *The Legal Protection of Animals* deals with complex issues of animal protection. It is divided into 12 chapters.

In the first chapter the reader gets acquainted with the concepts related to the topic. The second chapter contains the division of animal protection into public and private law. The third chapter explains the issue of animal rights and the question of the legal status of animals. The fourth chapter is devoted to the history of animal protection. Chapter Five deals briefly with the philosophical development of animal welfare ethics. The sixth and seventh chapter deal with the legal protection of individual categories of animals in the Czech Republic. The eighth chapter is about anti-cruelty Act No. 246/1992 Coll. Chapter Nine introduces private institutions improving the position of animals in society, while the tenth chapter introduces animal protection authorities and their interrelationships. The eleventh chapter describes the controlling process and the enforcement means. The last twelfth chapter presents the state of legal protection of animals in other states and offers inspiration for the Czech Republic. The conclusion contains an assessment of the state and effectiveness of animal protection in the Czech Republic and *de lege ferenda* considerations.

The aim of the diploma thesis is to highlight the importance of respect for animals and to recommend a procedure for the ideal protection of animals in the Czech Republic.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy:

- Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Zákon č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Literatura:

- PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009, 328 s. ISBN 978-80-7201-763-8.
- RYDVAL, Tomáš. *Právní ochrana zvířat a welfare*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická.
- MÜLLEROVÁ, Hana a STEJSKAL, Vojtěch. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013, 492 s. ISBN 978-80-200-2317-9.
- CHAPOUTHIER, Georges. *Zvířecí práva*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-607-4.
- MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ, Adam DOLEŽAL a kol. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, 797 s. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2601-9.
- ŠÍMA, Alexander. *Zákon o rybářství: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-836-0.
- ŠÍMA, A. *Rybářská stráž*. 5. vyd. Praha: Vydavatelství Rybář, s.r.o., 2014, 216 s. ISBN: 80-238-5357-3.

Judikatura:

- Rozhodnutí Okresního soudu v Havlíčkově Brodě sp. zn. 117 C 2/2017 – právní systém ASPI
- Rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 15 C 194/2016 – právní systém ASPI

Elektronické zdroje:

- <http://www.chovzvirat.cz/clanek/675-welfare-zvirat/>
- <http://www.avcr.cz/cs/pro-media/aktuality/Maji-zvirata-nejaka-prava/>
- <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1989/>
- <http://www.actaeon.cz/pojmy/vseobecna-deklarace-zvirecich-prav-verze-z-roku-1978/>
- [https://cs.wikipedia.org/wiki/Zvěř](https://cs.wikipedia.org/wiki/Zv%C4%99)
- <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/whoweare/history>
- <https://www.priroda.cz/slovník.php?detail=92>
- <http://www.svobodazvirat.cz/>
- <http://www.svobodazvirat.cz/novinky/certifikaty-pro-vyrobky-bez-testu-na-zviratech-slavi-15-let.htm>
- <http://www.svobodazvirat.cz/kampane/cirkusy-bez-zvirat.htm>
- <http://followers.thcnet.cz/CyberNet/Punk-Rock%20Rebels%20Library/5.%20ENCYCLOPEDIA/04.%20Politics/Blackwellova%20Encyklopedie/P/prava%20zvirat.htm>
- <https://www.svscr.cz/>
- <https://www.netestovanonazviratech.cz/muzeme-se-spolehat-na-zakaz-testovani-kosmetiky-na-zviratech/>
- <https://www.zakonyprolidi.cz>
- <http://www.pokusynazviratech.cz/konec-krute-kosmetiky-v-evrope.htm>
- <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R1523&from=EN>
- <http://www.enviweb.cz/103629>
- <http://www.eceae.org/>

- <https://www.alik.cz/a/co-je-to-kupirovani>
- http://www.vedakolemnas.cz/miranda2/m2/sys/galerie-download/VKN_31web.pdf?0.09570529498159885
- <https://www.worldatlas.com/articles/best-countries-for-animal-welfare.html>
- <https://www.cbd.int/doc/world/ir/ir-nr-04-en.pdf>
- <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/apr/30/iran-zoo-government-prosecution-babolsar-bear-mistreatment-social-networks>
- https://www.huffingtonpost.com/negar-mojtahedi/post_8178_b_5660215.html?guccounter=1
- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20822325>
- <https://api.worldanimalprotection.org/country/iran>
- <https://api.worldanimalprotection.org/country/austria>
- <http://www.cizp.cz/Co-je-CITES>
- <http://www.enviweb.cz/113259>

Obrázky a tabulky:

- Obrázek 1
 - <https://www.wired.com/2014/09/fantastically-wrong-europes-insane-history-putting-animals-trial-executing/>
- Obrázek 2
 - <http://www.berousek.cz/stranky/56-program-2018>
- Obrázek 3
 - <https://givi.cz/svoboda-zvirat>
- Obrázek 4
 - <http://tiskarnanavzduchu.cz/program/veggie-parade/>
- Obrázek 5
 - <http://otevrioci.cz/materialy/samolepky/>
- Obrázek 6
 - <https://www.pesweb.cz/cz/zvire-v-tisni-z-s>
- Tabulka 1
 - <https://www.worldatlas.com/articles/best-countries-for-animal-welfare.html> (údaje byly aktualizovány 28. 11. 2018)
- Tabulka 2

- <https://www.worldatlas.com/articles/best-countries-for-animal-welfare.html> (údaje byly aktualizovány 28. 11. 2018)